

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Інструментарій діагностики банків-контрагентів

Студентки 2 курсу бм групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Бронікової Інни
Ігорівни

Науковий керівник
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	6
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ БАНКІВ-КОНТРАГЕНТІВ	6
1.1. Сутність та етапи формування кореспондентських відносин між банками-контрагентами.....	6
1.2. Види операцій з банками-контрагентами.....	12
1.3. Методичні підходи до діагностики банків-контрагентів та її інформаційне забезпечення	18
РОЗДІЛ II ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ПАТ "ПУМБ"	24
2.1. Аналіз міжбанківського ринку кредитів та депозитів в Україні.....	24
2.2. Аналіз кредитоспроможності ПАТ "ПУМБ"	33
2.3. Оцінка методичного, інформаційного та програмного забезпечення діагностики ПАТ "ПУМБ"	37
РОЗДІЛ III УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДІАГНОСТИКИ БАНКІВ-КОНТРАГЕНТІВ В УКРАЇНІ.....	45
3.1. Оновлена методика діагностики кредитоспроможності банка-контрагента	45
3.2. Реалізація оновленої методики діагностики кредитоспроможності банка-контрагента	55
3.3. Формування системи лімітів на банки-контрагенти	61
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Основною проблемою банків при здійсненні операцій на міжбанківському ринку є забезпечення своєчасного повернення наданих їм коштів і обмеження обсягу втрат, які можна понести в разі невиконання або несвоєчасного виконання ними своїх зобов'язань. Одним із способів вирішення цієї проблеми є аналіз надійності банків-контрагентів, за результатами якого можуть бути встановлені ліміти на проведені з ними операції. Проблемі аналізу банків-контрагентів і обмеження ризиків, що виникають при здійсненні операцій на міжбанківському ринку, довгий час не приділялося належної уваги. Протягом тривалого періоду часу міжбанківський ринок залишалися некритичними до надійності банків-контрагентів, а ліміти на операції не встановлювалися.

Особливу значущість дана проблема набула в умовах нестабільності на фінансовому ринку. Найважливішою проблемою став пошук системи надійного інструментарію, здатного обмежити обсяг можливих втрат при проведенні операцій з банками-контрагентами.

Сучасним підходам до управління банківською системою в умовах присутності іноземного капіталу присвячені наукові дослідження Т.А. Васильєвої[56], А.О. Єпіфанова[56], А.Я. Кузнєцової[23], А.М. Мороза[28].

Актуальні проблеми аналізу та прогнозування діяльності банків досліджувались Г.М.Азаренкова[4], О.В.Васюрєнко[13], В.В. Коваленко[30], В.М. Семко[52], Р.Н. Коцовської[20], Л.П. Снігурська[53], та інших дослідники.

Високо оцінюючи вклад вітчизняних та зарубіжних науковців у вирішення теоретико-методологічних аспектів та практичних проблем забезпечення діяльності банківських установ в сучасних умовах слід відзначити, що окремі аспекти застосування надійного інструментарію, здатного обмежити обсяг можливих втрат при проведенні операцій з банками-контрагентами,

висвітлені недостатньо і відповідно потребують подальших досліджень і розробок. Цим обумовлена актуальність теми дослідження.

Метою даної роботи є розкриття теоретико-методичних засад діагностики банків-контрагентів за допомогою сучасного інструментарію, а також обґрунтування напрямків його удосконалення в банках України.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються наступні **завдання:**

- уточнити сутність та види операцій з банками-контрагентами;
- розглянути методичні підходи до оцінки банків-контрагентів;
- систематизувати інформаційне забезпечення діагностики банків-контрагентів;
- проаналізувати міжбанківський ринок кредитів та депозитів в Україні;
- проаналізувати кредитоспроможність банку-контрагенту;
- здійснити оцінку методичного, інформаційного та програмного забезпечення діагностики банків-контрагентів;
- запропонувати оновлену методику діагностики кредитоспроможності банка-контрагента;
- провести практичну апробацію оновленої методики діагностики кредитоспроможності банка-контрагента;
- сформулювати систему лімітів на банки-контрагенти.

Об'єктом дослідження є процес оцінки банків-контрагентів при проведенні операцій на міжбанківському ринку.

Предметом дослідження є інструментарій діагностики банків-контрагентів.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення поставлених у роботі завдань були використані такі методи дослідження: загальнонаукові методи, а саме аналізу і синтезу для обґрунтування теоретичних положень та практичних рекомендацій; аналітичні методи для

дослідження особливостей діяльності сучасних банків; методи табличного та графічного аналізу для систематизації розрахунків та кінцевих результатів дослідження, а також наочного представлення динамічних рядів; методи факторного аналізу, статистично-кореляційний метод при оцінці рівня впливу факторів на кредитоспроможність банків.

Теоретичною і методологічною основою магістерської роботи є монографії, посібники і публікації в періодичній пресі вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячені таким областям, як аналіз фінансового стану комерційних банків, банківські ризики і банківський ризик-менеджмент, діяльність кредитних організацій на міжбанківському та фінансовому ринку. Інформаційну базу дослідження склали дані Національного Банку, фінансова звітність ПАТ "ПУМБ".

Практичне значення результатів даного дослідження полягає в обґрунтуванні напрямків удосконалення інструментарію діагностики та підходів до лімітування операцій з банками-контрагентами, що дозволяє за допомогою аналізу фінансового становища і нефінансових аспектів їх діяльності обмежувати можливі ризики при здійсненні міжбанківських операцій.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті: Бронікової І.І. Методичні підходи до оцінки кредитоспроможності банків – контрагентів // Інструментарій діагностики банків-контрагентів: зб. наук. ст. студ. Заочної форми навчання / відп. ред. Н.П. Шульга. – К.: Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2018. – 398 с. (С.117-124).

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 97 сторінок, у т.ч. список використаних джерел – 7 сторінки, додатки – 19 сторінок. В роботі представлено 13 таблиць, 12 рисунків, 12 додатків та використано 60 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ БАНКІВ-КОНТРАГЕНТІВ

1.1. Сутність та етапи формування кореспондентських відносин між банками-контрагентами

У економічній літературі і бізнес-практиці часто згадуються контрагенти банку або будь-якої іншої організації, проте сам термін є недостатньо розкритим. При цьому вони зустрічаються в повсякденній діяльності і являють собою партнерів, пов'язаних з компанією або банком певними, документально підтвердженими зобов'язаннями. Контрагент може з'явитися тільки після укладення договору, і він являє собою «візаві», тобто зовнішню сторону у відносинах, регламентованих даним документом.

Походження у терміна латинське – *contrahens* означає «протидіє». В широкому сенсі, контрагенти – це абсолютно різні учасники бізнес-процесів, але об'єднані однією ключовою загальною ознакою, а саме: всі вони є протилежними учасниками будь-якого договору. Договір може бути абсолютно будь-яким, наприклад, купівлі-продажу, договір на оренду, між фірмою і постачальником, виробником і реалізатором. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що контрагенти – це як фізичні, так і юридичні особи [19].

Відповідно до Постанови НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 №351 [1] контрагентом банку будь-яка особа (фізична чи юридична), яка має з банком відносини фінансового характеру (банк надає кошти у вигляді безстрокових або строкових депозитів; надає кредит; продає цінні папери власної емісії; має дебіторську заборгованість за операціями з клієнтами банку та банками). Контрагент може одночасно мати з банком відносини іншого характеру (зокрема трудові).

За визначенням Н.Г. Маслак «міжбанківські кореспондентські відносини –

це договірні відносини між банками, мета яких - здійснення платежів і розрахунків за дорученням один одному. Вони регламентуються угодою про кореспондентські відносини між банками, які знаходяться як усередині країни, так і за її межами» [26].

Міжбанківські відносини можуть бути:

- між банками та Національним банком;
- безпосередньо між банками.

Також на думку Н.Г. Маслак, «кореспондентські відносини встановлюються комерційним банком (установою) з НБУ на підставі укладеного між ними договору про відкриття кореспондентського рахунку для проведення міжбанківських розрахунків комерційного банку з іншими банками. У разі проведення міжбанківських розрахунків через прямі кореспондентські відносини комерційний банк відкриває кореспондентський рахунок в іншому комерційному банку, який здійснює банківські операції за його дорученням на підставі укладеної угоди. Наприклад, при здійсненні операцій, пов'язаних із купівлею та продажем валютних коштів на міжбанківській валютній біржі, при розрахунках між клієнтами банків за операціями, що мають постійний характер» [26].

Встановлення між банками прямих кореспондентських відносин здійснюється з метою прискорення розрахунків. В усіх випадках дозвіл на встановлення прямих кореспондентських відносин надає НБУ [19, с. 25].

Для співробітництва з закордонними банками банки встановлюють кореспондентські відносини, що являють собою весь комплекс можливих форм співробітництва між банками [16].

Процес налагодження кореспондентських відносин складається з декількох етапів (див рис. 1.1).

Рис. 1.1. Етапи формування кореспондентських відносин між банками [16]

I етап. Вибір партнера - формується інформація про потенційного партнера за рубежом за допомогою: публікацій міжнародних фахових журналів; міжнародної преси; центральних банків відповідних країн; посольства України у відповідних державах, посольства інших держав в Україні; міжнародних організацій, клієнтів та їхніх ділових партнерів; візитів представників іноземних банків; візитів іноземних банків; річних звітів банків. Таким чином утворюється загальна характеристика про банки необхідної держави.

II етап. Встановлення взаємозв'язку із обраним банком

До банку відсилається лист із пропозицією установити кореспондентські відносини. До даного листа додаються звітність про діяльність, статут і копія ліцензії Нацбанку на здійснення банківських операцій.

III етап. Укладання кореспондентської угоди

«Кореспондентська угода — договір про встановлення кореспондентських відносин і відкриття кореспондентських рахунків лоро та ностро, в якому фіксується термін дії договору, розмір комісійних зборів, порядок відкриття і

режим функціонування кореспондентських рахунків (субрахунків) та інші зобов'язання сторін. Дозвіл на встановлення прямих кореспондентських відносин надає регіональне управління Національного банку» [28].

IV етап. Відкриття кореспондентського рахунку

Кореспондентський рахунок відкривається комерційному банку — юридичній особі для проведення розрахунків, котрі виконує один банк через доручення та на кошти іншого банку на підставі підписаної кореспондентської угоди. Видами кореспондентських рахунків є такі: рахунки ностро — рахунок банку А у банку Б; рахунок у банку-кореспонденті, який веде кореспондуючий рахунок («наш рахунок у вас»); рахунок лоро — рахунок банку Б у банку А; рахунок в обслуговуючому банку («ваш рахунок у нас»). Дані рахунки відкриваються і в іноземній, і в національній валюті України (при умові отримання ліцензії Нацбанку України).

Відкриття кореспондентських рахунків банків - резидентів та нерезидентів в іноземній валюті та банків-нерезидентів у гривнях здійснюється відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України від 19.02.93 № 15-93 "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" (зі змінами), Законів України "Про банки і банківську діяльність", "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму", "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" та інших законів і нормативно-правових актів Національного банку України [7].

Відповідно до Постанови НБУ «Про затвердження Положення про відкриття та функціонування в уповноважених банках України рахунків банків-кореспондентів в іноземній валюті та в гривнях» від 26.03.1998 № 118 зі змінами та доповненнями [6] «після отримання від Національного банку України банківської ліцензії та генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій (далі - банківська ліцензія та генеральна ліцензія) уповноважені банки України можуть укладати угоди про відкриття кореспондентських рахунків».

Комерційні банки мають право встановлювати прями кореспондентські відносини з метою проведення платежів та розрахунків згідно доручення один одного. Прямі кореспондентські відносини являються договірними та можуть бути односторонніми, та взаємними. Порядок відкриття та порядок функціонування кореспондентського рахунка одного комерційного банку в іншому окреслюється угодою між ними.

Уповноважені банки України відкривають кореспондентські рахунки в банках-нерезидентах в іноземній валюті в порядку, встановленому в країнах реєстрації даних банків. Не забороняється встановлення кореспондентських відносин та відкриття уповноваженими банками України кореспондентських рахунків у банках-нерезидентах в іноземній валюті на підставі обміну відповідними повідомленнями по системах SWIFT, TELEX.

«Кореспондентські відносини, як правило, оформляються міжбанківськими угодами у формі обопільних умов, на додаток до яких і надається пакет вищевказаних документів. Така практика широко застосовується на території СНД і Балтії.. Іноді банки запитують додаткову інформацію, що підтверджує правовий статус банку» [26, с. 37].

Банківська практика показує доцільність щомісячного обміну фінансовою звітністю (балансами, звітами про виконання економічних нормативів). Кваліфікований аналіз вищевказаної звітності дає можливість правильно оцінити фінансовий стан банків-кореспондентів, а також ступінь ризику, що може виникнути при проведенні операцій.

V етап. Обмін контрольними документами

Контрольні документи – документи, надані банками один одному з метою запобігти можливості втрат у результаті зловживання їх ім'ям.

Перелік контрольних документів:

- річний звіт/баланс;
- список підписів уповноважених осіб;

- угода щодо використання кодового ключа, кодів S.W.I.F.T. (кодів, що гарантують істинність);
- список банків-кореспондентів в інших країнах;
- якщо є, копію ліцензії центрального банку або, принаймні, довідку про те, що вона надана із зазначенням її номера (залежно від законодавства даної держави).

VI етап. Домовленість про контрольні ключі

Досягнення згоди про те, чиї контрольні ключі використовуватимуться при кодуванні важливих повідомлень у майбутньому. При цьому прийнято надсилати письмове підтвердження цілісності отриманих документів, що містять контрольні ключі. З метою нерозголошення даної надзвичайно важливої інформації банк повинен довіряти свої перевірочні коди тільки працівникам, що заслуговують особливої довіри. [20, с. 49].

З поступовим збільшенням терміну міжбанківських кредитів розпочинає дію правило, яким установлюється взаємозалежність між ризиками і дохідністю банківських активів. Таким чином, міжбанківське кредитування поступається дохіднішим банківським активам, слугуючи в основному для диверсифікації ризиків активних банківських операцій.

Виходячи з цього, ми можемо визначити іншу ціль виходу банків-кредиторів на ринок МБК – забезпечення диверсифікації активів, досягнення якої має велику роль у стабілізації діяльності банків. При цьому ефективність ролі ринку МБК у питанні отримання доходів має межі, обумовлені оптимальними розмірами питомої ваги міжбанківського кредиту серед решти банківських активів. Якщо порушити принципи оптимального розміру МБК, це буде не просто заважати використанню такого інструменту в управлінні активами, а ще може спричинити й погіршення диверсифікації активних банківських операцій.

1.2. Види операцій з банками-контрагентами

Так, існує такий перелік операцій з банком-контрагентом, схильних до кредитного ризику і потребують обмеження:

- 1) міжбанківські кредити;
- 2) акредитиви без покриття;
- 3) облік векселів;
- 4) гарантійні операції;
- 5) форексні і форвардні операції;
- 6) операції з купівлі та продажу готівкової валюти і цінних паперів;
- 7) опціони, свопи [26].

Міжбанківський кредит – це економічні відносини, що виникають між банками з приводу мобілізації тимчасово вільних коштів для виконання резервних вимог НБУ, задоволення потреби власних клієнтів у кредитах та забезпечення підвищення ліквідності.

Міжбанківське кредитування на нинішній день залишається найвагомим та найважливішим сегментом фінансового ринку, відіграючи серйозну роль у підтримці ліквідного рівня української банківської системи, яка наразі у стадії становлення. Можливість залучення додаткових коштів на міжбанківському кредитному ринку є одним із способів підтримки ліквідності, і відповідно, платоспроможності банку. Це зумовлено тим, що міжбанківський кредит є найбільш оперативним та доступним джерелом коштів порівняно з іншими джерелами. При залученні міжбанківського кредиту у банку-позичальника відповідно відбувається розширення ресурсної бази.

Як зазначають сучасні дослідники, зокрема Г. М. Азаренкова, О. О. Беленкова, «основною ознакою ринку міжбанківського кредиту залишається перерозподіл ресурсів між банками. Під час розподілу ресурсів між ними з'являється така властивість міжбанківського кредиту, як прискорення процесів мультиплікації кредиту. Коли банк-позичальник отримує ресурси від банку-

кредитора, він може надавати їх своїм клієнтам. У результаті виникають нові залишки коштів на поточних і розрахункових рахунках. Ці кошти породжують нові банківські кредити під час перерозподілу по каналах безготівкових розрахунків. Властивість міжбанківського кредиту прискорювати мультиплікацію кредиту призводить до того, що одержаний кредит не додається до суми залучених коштів, що беруть участь у розрахунку обов'язкових резервів. Привабливість міжбанківського кредиту є очевидною як для банку-кредитора, так і для банку-позичальника» [4, с. 44-45].

З поступовим збільшенням терміну міжбанківських кредитів розпочинає дію правило, яким установлюється взаємозалежність між ризиками і дохідністю банківських активів. Таким чином, міжбанківське кредитування поступається дохіднішим банківським активам, слугуючи в основному для диверсифікації ризиків активних банківських операцій.

Виходячи з цього, ми можемо визначити іншу ціль виходу банків-кредиторів на ринок МБК – забезпечення диверсифікації активів, досягнення якої має велику роль у стабілізації діяльності банків. При цьому ефективність ролі ринку МБК у питанні отримання доходів має межі, обумовлені оптимальними розмірами питомої ваги міжбанківського кредиту серед решти банківських активів. Якщо порушити принципи оптимального розміру МБК, це буде не просто заважати використанню такого інструменту в управлінні активами, а ще може спричинити й погіршення диверсифікації активних банківських операцій.

На сучасному етапі міжбанківське кредитування займає особливе місце в економіці, оскільки є не лише додатковим джерелом коштів для підтримання ліквідності комерційних банків, а й визначає фінансову стабільність як банківської системи, так і економіки в цілому.

Міжбанківське кредитування за думкою В.В. Вітлінського, має ряд переваг над іншими джерелами поповнення ресурсної бази банків, а саме:

«надійність повернення позичених коштів, на відміну від інших позичальників, значно вища, оскільки банки вважаються більш надійними позичальниками; швидкість отримання, адже в разі виникнення потреби у ресурсах можна в будь-який момент отримати кошти від інших банків, які мають вільні кошти; короткостроковий характер – на відміну від інших джерел поповнення ресурсної бази, міжбанківські кредити в разі необхідності можна залучати на досить короткий термін» [12].

Акредитивом називають платіжний документ, за яким кредитна установа (банк, страхова компанія, фонд тощо) дає розпорядження іншій кредитній установі за рахунок спеціально заброньованих коштів оплатити товарно-транспортні документи на відвантажений товар чи виплатити пред'явникові акредитиву зазначену суму грошей.

Акредитиви розрізняють:

- грошовий акредитив;
- товарний (документарний) акредитив.

«Грошовим акредитивом називають іменний грошовий документ, в якому зазначено розпорядження банку про виплату власнику вказаної суми повністю або частинами. При міжнародних розрахунках грошові акредитиви сплачуються або в зазначеній у них валюті, або у валюті країни, де акредитиви пред'являються за курсом на день платежу.

Документарний акредитив – це документ, в якому імпортер дає доручення банку, який його обслуговує, здійснити оплату документів третій особі. В зовнішньоторговельних операціях використовуються в основному документарні акредитиви» [53].

Згідно з умовами акредитива банком, який уповноважений на оплату документів (виконавчий банк) може бути призначений авізуючий банк, який проводить оплату документів бенефіціара в момент їх надання в банк. А потім вимагає відшкодування здійсненого платежу в банку-емітента. Якщо ж

виконавчий банк і банк-емітент не мають взаємних кореспондентських рахунків, то в розрахунках бере участь третій (рамбурсний) банк, в якому є кореспондентські рахунки названих банків. При відкритті акредитива банк-емітент дає інструкції (рамбурсне повноваження) рамбурсному банку оплачувати вимоги виконавчого банку протягом терміну дії й в межах суми акредитива.

Облік (дисконтування) векселя – кредитна операція по придбанню векселя у законного тримача до настання терміну платежу за кошти з дисконтом. Банк має можливість облікувати векселі ваших контрагентів до їх погашення. Облікова ставка становить 35 – 100 % річних в залежності від ліквідності векселів, платоспроможності емітентів та термінів погашення.

Врахування векселів – форма надання Банком кредитних коштів Клієнту шляхом придбання векселів за грошові кошти до настання строку платежу за ними.

Банк здійснює облік векселів наступним способом:

- звичайне врахування векселів;
- врахування векселів безоборотне – коли пред'явник векселя вибуває з числа зобов'язаних за векселем осіб, що здійснюється шляхом вчинення пред'явником у тексті індосаменту (особливого передатного запису на звороті векселя) безоборотного застереження (здійснює напис : «без обороту на мене») або шляхом передавання Банку векселя пред'явником без вчинення індосаменту, якщо останній індосамент бланковий (без зазначення особи, яка стає власником векселя) або на пред'явника;
- врахування векселів з реверсом – коли пред'явник векселя дає Банку позавексельне зобов'язання викупити враховані векселі до настання строку їх оплати та/або в разі настання певних обставин.

Банк приймає до врахування такі види векселів:

- прості векселі;

- переказні векселі, видані на іншу особу на користь третьої особи;
- переказні векселі, виписані на іншу особу на користь трасанта (векселедавця).

Особливості врахування векселів полягають у наступному:

- врахування векселів здійснюється в національній валюті;
- обсяг кредитування визначається виходячи з номінальної вартості векселів за мінусом дисконту;
- остаточний розрахунок з Банком за врахування векселів здійснюється при їх погашенні;
- строк кредитування – до 1-го року;
- вигідні процентні ставки.

Проведення банками гарантійних операцій успішно застосовується в роботі іноземних банків вже не один рік і на практиці доводить ефективність цього виду банківських продуктів. Сьогодні вітчизняні банки приділяють недостатню увагу впровадженню цього виду банківських послуг, хоча поодинокі банки уже проводять гарантійні операції в невеликих обсягах. Щодо законодавчого закріплення проведення банками цього виду операцій, то у ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» передбачено «надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі» [1, с. 25]. Ця операція вигідна як для самого банку, так і для його клієнта.

Сьогодні строкові валютні операції досить популярні, оскільки вони дають змогу не тільки страхувати ризики, а й ще мати великі прибутки на торгівлі валютними контрактами. Укладення валютних строкових угод відбувається на спеціалізованих біржах у великих міжнародних фінансових центрах, таких як Лондон (Лондонська біржа фінансових ф'ючерсів — LIFFE), Чикаго (Чиказька біржа опціонів — CBOE), Нью-Йорк (Нью-Йоркська ф'ючерсна біржа — NYFE).

Строкові операції поділяються на: форвардні, ф'ючерсні та опціонні. Форвардні операції – це угоди між двома контрагентами про майбутню поставку валюти за раніше обумовленим курсом, які укладаються поза біржею. Форвардні угоди є твердими та обов'язковими для виконання на відміну від ф'ючерсів та опціонів.

«Ф'ючерсні операції – це угоди з купівлі-продажу валют у майбутньому між двома сторонами за раніше обумовленим курсом, які укладаються на біржових ринках. Особливістю ф'ючерсних угод є те, що вони стандартизовані і поставки валюти відбуваються в строго визначені терміни. Поставка валюти за контрактом повинна здійснюватись через рахункову палату біржі, яка гарантує виконання зобов'язань за угодами всіма сторонами. Але, як правило, реальна поставка валюти за ф'ючерсними угодами не відбувається» [53].

Мета проведення ф'ючерсних операцій полягає: по-перше, в страхуванні ризиків від несприятливих змін валютних курсів; по-друге, у проведенні спекулятивних операцій.

«Опціонні операції – це угоди, що дають право (але не зобов'язання) одному учаснику угоди купити або продати відповідну кількість іноземної валюти за фіксованим курсом протягом визначеного часу, тоді як другий учасник за грошову премію зобов'язується за необхідності забезпечити реалізацію цього права, будучи готовим продати або купити іноземну валюту за відповідною договірною ціною» [53].

В цілому строкові угоди дають змогу розділити на складові ті ризики, які притаманні базисним інструментам, і одночасно перерозподілити їх між учасниками угоди. Це дозволяє торгувати ризиками окремо від базисних інструментів, тобто здійснювати трансферт цінних ризиків.

1.3. Методичні підходи до діагностики банків-контрагентів та її інформаційне забезпечення

У світовій практиці для перевірки кредитоспроможності банків-контрагентів використовуються такі основні методи: логіко-дедуктивний та емпірико-індуктивний. Мета першого методу полягає в тому, щоб вивести причинну залежність між кредитоспроможністю банку-контрагента у майбутньому та факторами, які впливають на неї. Для визначення факторів необхідно проводити фундаментальний аналіз, за результатами якого визначаються важливі внутрішні та зовнішні фактори (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Схема аналізу банків-контрагентів [16]

За емпірико-індуктивним методом узагальнюють досвід, пов'язаний з попередніми позичальниками і застосовують його для прийняття рішень стосовно нових кредитів. Емпірико-індуктивний метод базується на припущенні про те, що на основі аналізу фінансової звітності можна робити висновки про розвиток кредитоспроможності позичальника у майбутньому. Для цього математико-статистичними методами визначаються індикатори, які відображають типові ознаки різноманітних кредитних історій, та виробляються методичні рекомендації щодо прийняття рішень [29].

У свою чергу, оцінка фінансового стану контрагента – це аналітичні процедури, які включають розрахунок показників на основі даних статистичної звітності, врахування додаткової інформації позичальника, результатом яких є формування пропозицій відносно рейтингу (класу) контрагента [14].

Отже, внутрішні і зовнішні кредитори банку (клієнти і банки) виконують важливу роль в механізмі оцінки банків, забезпечуючи в результаті конкуренції перелив ресурсів із неефективних кредитних організацій в ефективні. Тому для аналізу фінансового стану банку-контрагента пропонуємо використовувати наступні показники, що представлені у табл. 1.1.

Як свідчать наведені дані, кожен показник, розрахований в процесі оцінки фінансового стану контрагента з метою встановлення лімітів міжбанківського кредитування, має свою питому вагу у структурі синтетичного коефіцієнта. Значення синтетичного коефіцієнта визначається шляхом сумування рейтингів значень розрахункових показників.

Варто зазначити, що перші наведені три показники у структурі синтетичного коефіцієнту займають нульове значення при більш ніж 50% відхиленню від граничних значень емпіричних нормативів.

Таблиця 1.1

**Розрахунок показників синтетичного коефіцієнту фінансового стану
банків-позичальників**

Показник	Спосіб розрахунку	Значення	Рейтинг у СКФс
1	2	3	4
Коефіцієнт клієнтської бази	ККБ = Депозитна клієнтська база / Чисті активи	<0,3	0,11
		0,3-0,5	0,2
		>0,5	0,13
Коефіцієнт інвестиційної активності	КІА = Кредити надані/Депозитна клієнтська база	<0,5	0,12
		0,5-0,8	0,2
		>0,8	0,15
Коефіцієнт зовнішнього інвестування	КЗФ = Різниця між залученими і наданими МБК/ Депозитна клієнтська база	<0,3	0,11
		0,3-0,3	0,2
		>-0,3	0,11
Чистий капітал	ЧК = Базовий капітал + резервний фонд – сукупний непокритий ризик	ближче до 0	0-0,2
Коефіцієнт достатності капіталу	КДК = Чистий капітал/Чисті активи	x	x

Джерело: складено автором на основі [28, с. 139-140]

Рейтинг останнім двом показникам присвоюється в залежності від динаміки за період. Методика визначення синтетичного коефіцієнту в залежності від строків кредитування наведена у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Розрахунок синтетичного коефіцієнту строку кредитування банку

Термін операції, дні	Значення синтетичного коефіцієнту
овернайт	1,5
2-7	1
8-30	0,8
>31	0,3

Джерело: складено автором на основі [28, с. 139-140]

На нашу думку, ранжування синтетичних коефіцієнтів за строками дозволить збільшити дохідність короткострокових операції міжбанківського кредитування та, водночас, забезпечити зменшення ризиковості при довгострокових. Вище охарактеризована модель аналізу фінансового стану

банків в контексті управління ризиками міжбанківського кредитування є продовженням пошуку оптимального інструментарію дистанційного аналізу контрагентів на предмет визначення абсолютної величини ліміту [28, с. 139].

Зазначимо перелік вхідної інформації, на базі якої банки здійснюють кількісну та якісну оцінку фінансового стану банків-контрагентів, та присвоюють клас позичальнику (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Необхідна інформація для оцінки фінансового стану банків-контрагентів

Основна інформація	Додаткова інформація
Банки-резиденти	
<ul style="list-style-type: none"> - Установчі та реєстраційні документи - баланс за звітний період; - звіт про дотримання економічних нормативів та лімітів відкритої валютної позиції за звітний період (форма № 611); 	<ul style="list-style-type: none"> «- звіт про найбільших (прямих та опосередкованих) учасників контрагентів банку (форма № 614); - довідка про залучені кошти та їх залишки на кореспондентському рахунку банку (форма № 381 та 381-а);
<ul style="list-style-type: none"> - інформація про дотримання банком-контрагентом зобов'язань за попередніми кредитними операціями протягом 6 місяців 	<ul style="list-style-type: none"> - дані про включення субординованого боргу до капіталу банку; - річний звіт на останню звітну дату; - аудиторський висновок провідних аудиторських компаній світу; - дані про формування резерву на можливі втрати за кредитними операціями; - дані про структуру активів та пасивів за строками до погашення; - установчі документи та ліцензії НБУ»
Банки-нерезиденти	
<ul style="list-style-type: none"> «- баланс та звіт про фінансові результати за останню звітну дату; - аудиторський висновок за останній звітний рік; - інформація про встановлені рейтинги провідних міжнародних рейтингових агентств (Fitch, Moody's, Standard&Poor's)» 	інформація із ЗМІ про банк

Джерело: складено автором на основі [10]

Для більш точної та об'єктивної оцінки фінансового стану банку-боржника банки можуть враховувати інформацію від третіх осіб наступного змісту:

- інформація щодо якості кредитної історії, репутації на міжбанківському ринку та строку співробітництва банку із відповідним контрагентом;
- інформація щодо участі у судових та арбітражних справах; інформація щодо репутації засновників, акціонерів/пайовиків, зв'язків з іншими організаціями через участь контрагента у їх капіталі, наявності конфліктних та кримінальних ситуацій та інших аспектів діяльності контрагента;
- інформація щодо повноважень керівників банку-контрагента [10].

Однак, в більшості випадків вітчизняні банки нехтують негативною інформацією з метою зменшення обсягів формування обов'язкових резервів під кредитні операції. Банки часто присвоюють однаковий клас боржникам із діаметрально протилежними значеннями фінансових показників. Водночас позичальники із незадовільними фінансовими показниками отримують найвищі класи. Різні банки присвоюють одному і тому ж банку-контрагенту абсолютно різні класи за ризиком. Все це призводить до формування неякісних методик оцінювання кредитоспроможності» банків боржників та прийняття необґрунтованих фінансових рішень [10].

З метою покращення якості нагляду та контролю за ризиками в банківському секторі «Базель-III» запроваджує ряд оновлених стандартів відносно капіталу, ліквідності і левериджу (співвідношення власних та позикових засобів) [7]. Введення нових стандартів і «буфера капіталу» потребують від банків збільшення якості та розмірів капіталу порівняно з поточними вимогами «Базеля-II». «Базель-III» значно посилює вимоги до якості та структури банківського капіталу, а саме, вводяться нові мінімальні вимоги до достатності капіталу першого рівня, які збільшують його стабільність і прозорість, а також його складової частини – базового капіталу.

Таким чином, діагностика банків-контрагентів є важливою складовою управління банківським ризиком, зокрема кредитним ризиком при міжбанківському кредитуванні, для підвищення фінансової стійкості банку-кредитора та вдосконалення інструментів управління.

РОЗДІЛ II

ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ПАТ "ПУМБ"

2.1. Аналіз міжбанківського ринку кредитів та депозитів в Україні

Питома вага міжбанківських кредитів у формуванні пасивів вітчизняними банківськими установами постійно змінюється залежно від ситуації на ринку, про що свідчать дані табл. 2.1, рис. 2.1.

Таблиця 2.1

Обсяги залучених коштів банками України на вітчизняному міжбанківському ринку в 2011–2017 рр. (станом на 31.12)

Назва показника	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Усього банківських зобов'язань, млн грн.	765127	804363	898793	957872	1085496	1168829	1150672
Залучені кошти банків на міжбанківському ринку, млн грн	47338	150056	194818	213710	208854	266225	194263
Частка міжбанківських кредитів у загальних зобов'язаннях банків, %	6,19	18,66	21,68	22,31	19,24	22,77	16,88

Джерело: складено автором за даними [39]

Упродовж 2011-2014 років спостерігається зростання обсягу залучених міжбанківських кредитів, які станом на 01.01.2015 року склали 266,2 млрд грн, а упродовж року їх розмір дещо зменшився і на 01.01.2016 року становив 194,3 млрд грн, що пов'язано із нестабільною економічною ситуацією в банківській

системі України (рис.2.1, Додаток К). Унаслідок докапіталізації держбанків портфель ОВДП по системі збільшився на 107 млрд грн. Водночас обсяги міжбанківських кредитів та коштів у НБУ протягом 2017-2018 рр. знизилися на 27 млрд грн. Факт того, що частка міжбанківських кредитів в загальних структурах кредитів та зобов'язань комерційних банків України займає вагоме місце (коливаючись у межах від 6 до 25 %) засвідчує доцільність вивчення міжбанківського кредиту (МБК) і тенденцій ринку МБК

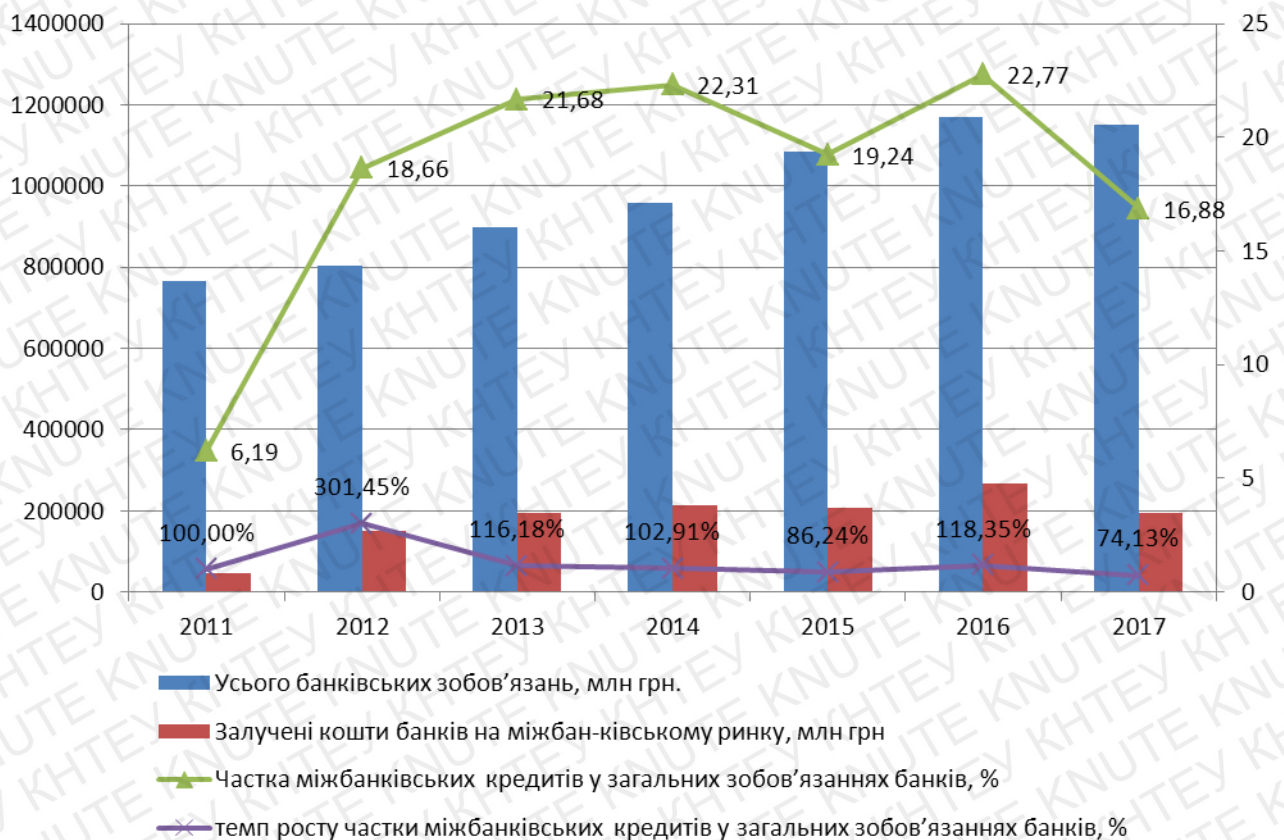

Рис. 2.1. Обсяги залучених коштів банками на вітчизняному міжбанківському ринку в 2011–2017 рр. (станом на 31.12)

Джерело: розраховано автором на основі джерела [32]

Щодо валюти міжбанківських позик, то можемо зауважити, що співвідношення національної та іноземної валют приблизно однакове з невеликою перевагою на користь останньої. (рис.2.2 та Додаток Л).

Рис. 2.2. Обсяги міжбанківського кредитування в національній та іноземній валюті в Україні протягом 2011-2017 рр. (станом на 31.12)

Джерело: побудовано автором на основі джерела [32]

Так упродовж 2011-2017 років прослідковується переважання залучених коштів банками на міжбанківському кредитному ринку в іноземній валюті, що пов'язано зі значними обсягами зовнішньої заборгованості вітчизняних банків. Ситуація змінюється з 2012 року, коли банки залучають міжбанківські кошти переважно у національній валюті. Однак у сучасних умовах розвитку економіки зовнішня заборгованість банків постійно зростає і станом на 01.01.2018 року обсяг кредитів залучених ними в національній валюті на міжбанківському ринку склав 65886 млн грн., що складає 33,92% від загального обсягу кредитів, а в іноземній валюті – 128377 млн грн., що складає 66,08% від загального обсягу.

Динаміка ринку міжбанківських кредитів тісно пов'язана зі змінами

обсягів купівлі та продажу цінних паперів центральним банком, зокрема з операціями з облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП). Ці операції центрального банку зумовлюють зміну резервів комерційних банків, що, у свою чергу, позначається на обсязі та вартості міжбанківських кредитів. Унаслідок цього центральний банк має можливість впливати на розмір грошової маси і на рівень ринкової процентної ставки у потрібному напрямі, тобто досягати заздалегідь поставленої мети.[28]

Ринок ОВДП все більше впливає на валютний ринок України, курс гривні та обсяги міжбанківського кредитування. Підвищена зацікавленість інвесторів в ОВДП допомогла гривні значно посилитися у лютому-березні 2018 р. Проте очікуваний вплив коштів з ринку влітку, коли виплати з ОВДП досягають піку, може посилити тиск на гривню у зворотний бік і підвищити волатильність валютного ринку. Падіння обсягів торгів ОВДП було обумовлено зниженням попиту з боку банків у зв'язку з зниженням рівня їх ліквідності у результаті девальвації гривні. Сукупна частка вкладень в ОВДП та депозитні сертифікати, міжбанківських кредитів та коррахунків в НБУ на початок вересня 2017 року перевищила 25% активів банків.[18]

Особлива зацікавленість банків до здійснення операцій з ОВДП пояснюється декількома причинами. По-перше, облігації державної внутрішньої позики є безризиковими фінансовими інструментами. По-друге, саме під заставу ОВДП надаються міжбанківські кредити банкам. Тісним чином пов'язані зміни на ринку МБК з динамікою валютного курсу. У 2016-2017 роках спостерігалася певна сезонність зміни курсу національної валюти. Восени вона послаблюється, досягає певного дна на початку року, а навесні починає зміцнюватися. Так триває до кінця літа, коли починається нова хвиля послаблення гривні. На початку 2018 року також були очікування, що впродовж року рух курсу гривні може мати таку динаміку.

Такі очікування, вочевидь, і сформували групу інвесторів, які вирішили

вкласти кошти в облігації на три-шість місяців, тобто максимум - до кінця літа, а влітку - повернутися у валюту. При цьому портфелі валютних ОВДП зменшувалися (рис.2. 3, Додаток М).

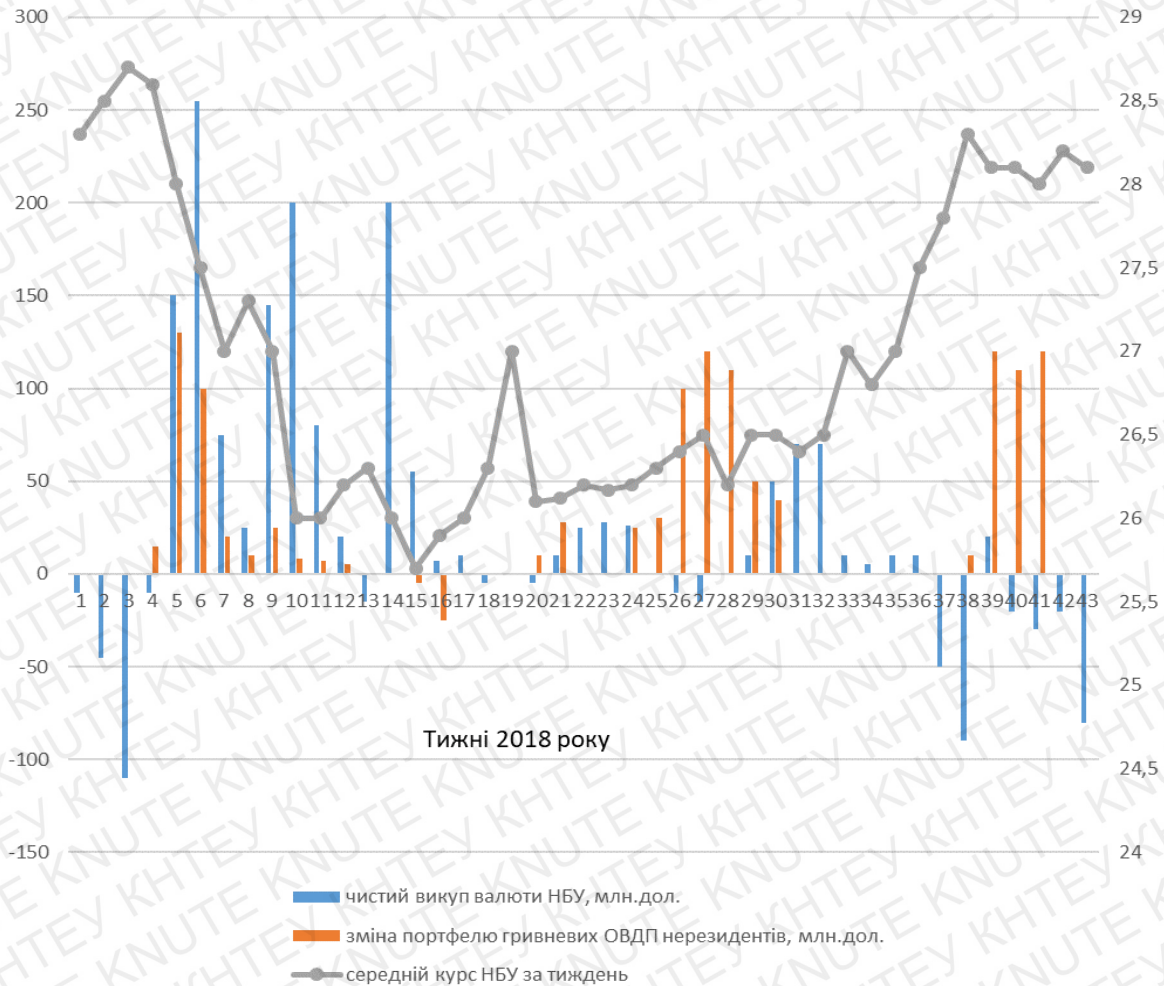

Рис. 2.3. Динаміка портфелю нерезидентів, валютних інтервенцій НБУ та офіційного курсу гривні у січні-жовтні 2018 р.

Джерело: побудовано автором на основі джерела [32]

Варто зауважити, що міжбанківський кредит є оперативним методом залучення коштів, але водночас дорогим джерелом капіталу для банків. Ці кошти використовуються зазвичай для оперативного регулювання ліквідності балансу банку, а також для надання кредитів вигідним позичальникам [4, с. 177]. На рівень цін на грошові ресурси на міжбанківському ринку суттєвий

вплив здійснює динаміка облікової ставки НБУ. Встановленням ставки НБУ дає сигнал ринку, який рівень ставок він бачить як оптимальний для досягнення цілей монетарної політики (рис. 2.4, Додаток Н-1).

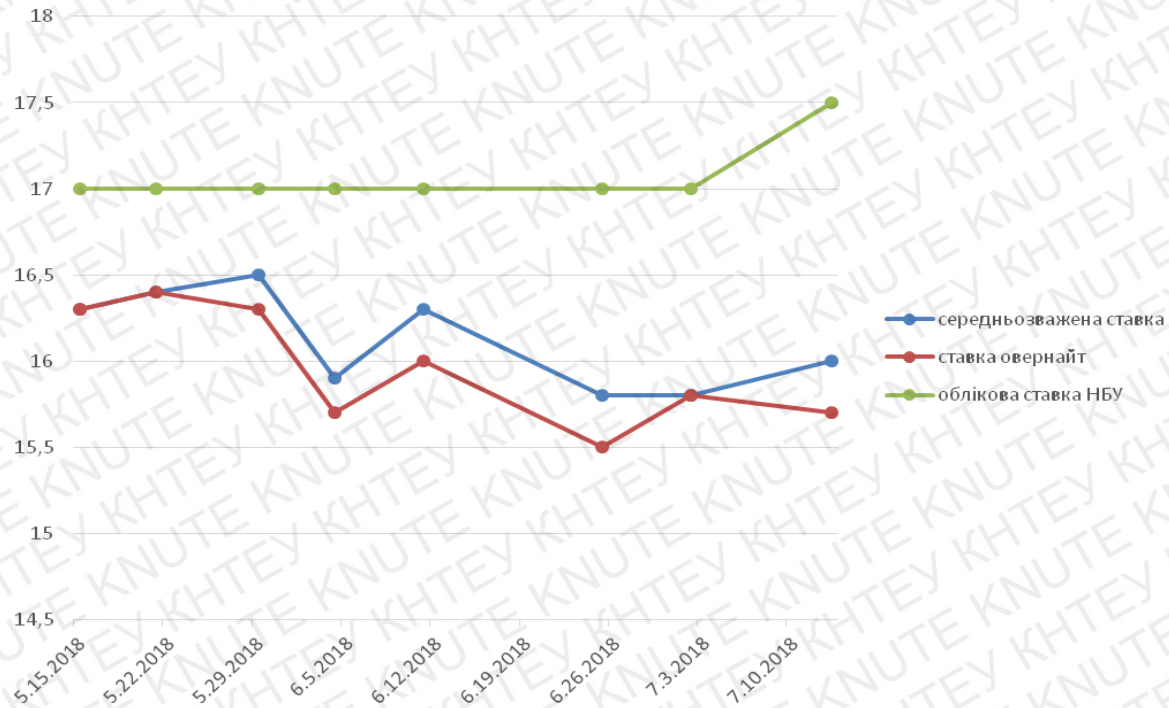

Рис. 2.4. Динаміка середньозваженої відсоткової ставки за кредитами в Україні протягом 15.05.2018 – 13.07.2018 р.

Джерело: побудовано автором на основі джерела [20]

Як видно з рис. 2.4, середньозважена вартість кредитів на міжбанківському ринку України після підвищення облікової ставки до 17,5% зросла на 0,2 процентних пункта (п.п.) – до 16% річних. При цьому український індекс міжбанківських ставок за зазначений період виріс на 1,4 п.п. Такі зміни показують ефект трансмісійного механізму монетарної політики через канал процентних ставок. Тобто Нацбанк впевнений у тому, що підвищення облікової ставки буде сприятливо впливати на рівень інфляції в Україні.

Вплив центрального банку на короткострокові ставки міжбанківського грошового ринку є швидким та ефективним за умови, що центральний банк не встановлює додаткових обмежень при залученні або наданні короткострокових

ресурсів. Фактично у банків є вибір – проводити операції між собою або з центральним банком

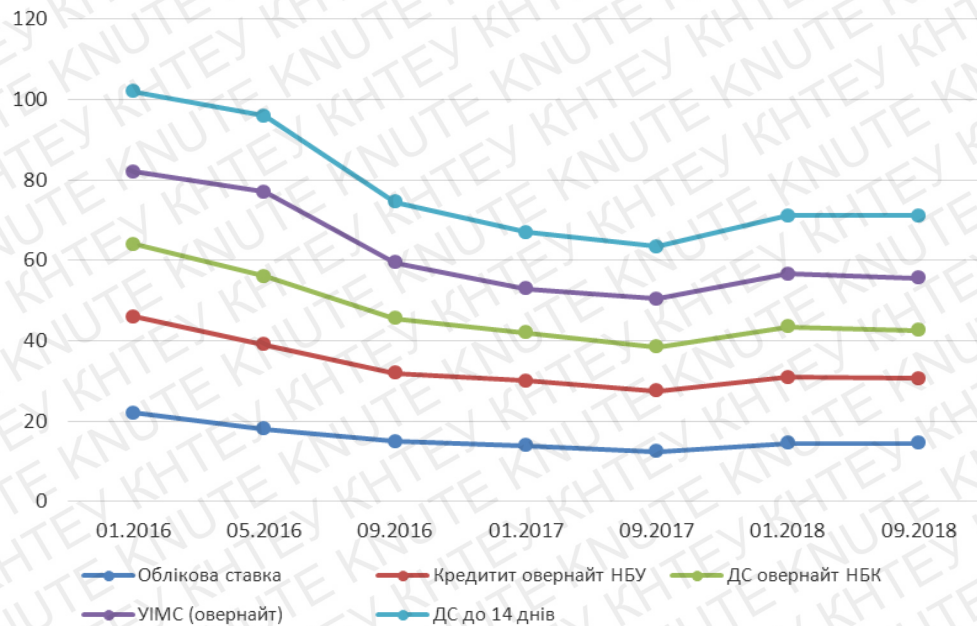

Рис. 2.5. Динаміка процентних ставок НБУ та вітчизняного індексу міжбанківських ставок, протягом 01.01. 2016-01.10.2018 р.,% річних
Джерело: побудовано автором на основі джерела [31]

Як видно з рис. 2.5 основною тенденцією в процентній політиці НБУ протягом періоду з січня 2016 р. по вересень 2017 р. є зниження процентних ставок за всіма важелями рефінансування, що вплине на здешевлення грошової маси та як наслідок збільшення її доступності через кредитування комерційними банками для суб'єктів підприємницької діяльності.

Завдяки стимулюючим заходам Національного банку України протягом 2016-2017 років спостерігаються тенденції до поступового зменшення вартості ресурсів як за міжбанківськими операціями, так і за операціями банків з клієнтами.

У 2018 році облікова ставка НБУ збільшилась до 18%, відповідно середньозважена процентна ставка за угодами на міжбанківському кредитному ринку зросла до 18% у 2018 році порівняно з 14,5% у 2017 році. З точки зору

окремих інструментів грошового ринку найбільші обсяги операцій спостерігаються через канал «овернайт», навіть зважаючи на надмірно високі відсоткові ставки (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Середньозважені ставки кредитування на грошовому ринку України
протягом 2010-2018 рр., % (станом на 01.01)**

Показник	Роки										Відхилення, 2018 до 2010 р., п.п.
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Ставки рефінансування на банківському ринку											
Облікова ставка НБУ	7,75	7,75	7,5	6,5	14,0	22,0	17,0	17,0	17,5	125,25	
Курс США грн./дол.	793,56	796,76	799,1	799,3	1188,7	2184,5	2555,1	2659,7	2843,4	258,31	
Ставки кредитування на міжбанківському ринку											
За кредитами «овернайт»	11,3	9,4	8,8	7,6	15,5	25,2	25,2	24,0	19,5	72,57	
За кредитами, що надані шляхом проведення тендера	11,1	12,5	7,7	6,8	15,8	24,7	22,71	-	20,1	81,08	
Ставки кредитування на ринку											
За операціями прямого РЕПО	9,4	12,6	7,9	6,9	8,1	24,0	24,0	-	-	14,6	

Джерело: розраховано за даними НБУ [5].

Зокрема, тільки протягом 2015 р. Національний банк двічі підвищував облікову ставку (з 6 лютого – до 19,5 %, а з 4 березня – до 30,0 %) з метою запобігання надмірної інфляції та відповідної девальвації національної грошової одиниці. Різке підвищення ставок за кредитними операціями спричинило відповідне зростання ставок за депозитами (ставка за депозитними сертифікатами строком на місяць у березні 2015 р. сягнула 27% [5]) з відповідним зростанням зацікавленості банків у розміщенні коштів на депозитах у Національному банку. Проте вже на початок 2018 року ситуація змінилась: середньозважена відсоткова ставка за міжбанківськими кредитами

склала 15,9%. Однак, таке необґрунтоване спонукання комерційних банків до розміщення своїх активів на рахунках НБУ веде до вилучення значної маси грошових коштів з обігу, що спричиняє гостру нестачу коштів у реальному секторі економіки внаслідок зниження ліквідності комерційних банків та відсутності мотивації до кредитування. [8].

Для аналізу впливу валютного курсу та облікової ставки НБУ на ставку міжбанківського кредитування проведемо кореляційний аналіз за даними таблиці 2.2 та Додатку П. Аналіз проведено в програмному середовищі MS Excel, за допомогою якого визначено динаміку впливу факторів та визначено кореляцію.

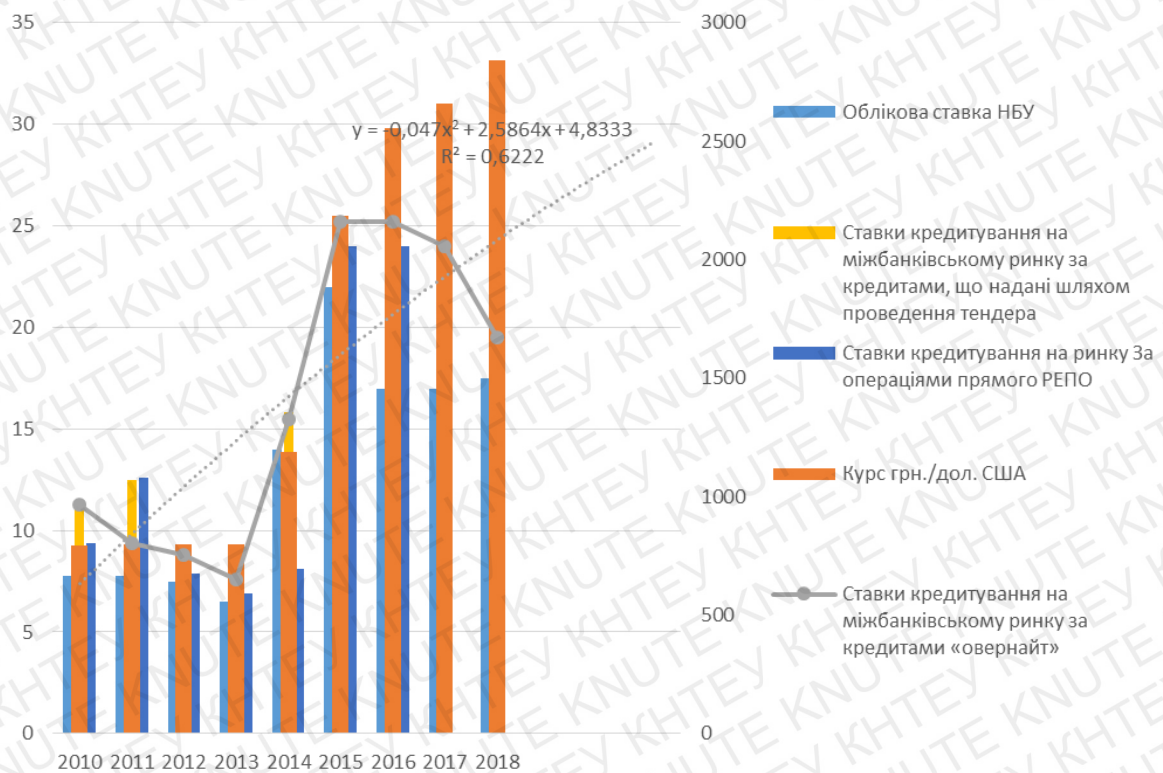

Рис. 2.6. Вплив валютного курсу та облікової ставки НБУ на ставку міжбанківського кредитування протягом 2010-2018 (станом на 01.01)

Джерело: побудовано автором на основі джерела [31]

Як видно з рис. 2.6 на збільшення ставок міжбанківського кредитування

значний вплив здійснюють олікова ставка НБУ да валютний курс. Таким чином, встановлення надвисокої ціни на товар грошового ринку порушує принцип ефективності процентної політики, зумовлює високі ціни на ринку середньо- та довгострокових кредитів і спричиняє згортання відтворювальних процесів у реальному секторі економіки та населення. Зазначене свідчить, що поряд з несприятливими макроекономічними факторами на вітчизняному грошовому ринку досі мають місце суттєві недоліки грошово-кредитної політики держави, які перешкоджають відновленню цінової стабільності і потребують як найшвидшого подолання.[8]

З проведеного дослідження можемо побачити, що значне збільшення рівня відсоткових ставок відбулось у 2014 році, що спричинене вагомим зростанням інфляції і стрімкою девальвацією національної грошової одиниці. У таких умовах Національний банк України з метою зменшення обсягу грошової маси в обігу підвищив рівень облікової ставки до 19,5 %, а станом на 07.09.2018 року її рівень дещо знизився і склав 18,0 %. Також зауважимо, що зростання рівня облікової ставки та потреба більшості банків у додаткових коштах спричинили зростання відсоткових ставок на міжбанківському кредитному ринку.

2.2. Аналіз кредитоспроможності ПАТ "ПУМБ"

Кредитоспроможність банку (creditworthiness of borrower) – наявність у банку-позичальника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки [32]. Оскільки визначення комплексної рейтингової оцінки є суб'єктивним процесом, воно має бути добре обґрунтованим та спиратися на переконливі аргументи.

Коефіцієнт надійності – співвідношення капіталу банку (К) і залучених

коштів (Зк). За мінімально допустимого значення не менше ніж 5,0 % [1] у досліджуваному банку можливо спостерігати такі значення (див. додаток Е-1).

Розраховані в таблиці додатку Е-1. показники свідчать про те, що банк ПУМБ має відносно високу забезпеченість власним капіталом і, отже, високу надійність, тобто він досяг такого рівня, що не залежить від стихій у залученні вільних коштів грошового ринку, бо має власні засоби, більш дешеві, які можна розміщувати в кредити суб'єктам господарювання і в інвестиції. Отже, за цим показником можна сказати, що банк має високу забезпеченість власним капіталом, а отже, високу надійність.

Коефіцієнт ліквідності – співвідношення між грошовими коштами (ГКБ), фінансовими інвестиціями ($\Phi_{\text{ін}}$) і працюючими активами, іншими активами та зобов'язаннями банку. Нормативне значення цього коефіцієнта повинно бути не менше ніж 20%. До ліквідних активів входять: грошові кошти в касі та дорозі, кошти на рахунках в Національному банку України, заборгованість інших банків, цінні папери, кредити клієнтам (додаток Е-2) [5].

Ми бачимо понаднормативне значення в Банку станом на 2017 р., тому що працюючі активи, а особливо грошові кошти, є достатніми для задоволення потреб банку, тобто наявний у співвідношенні обсяг високоліквідних активів.

Коефіцієнт поточної рентабельності діяльності відображає співвідношення між операційним прибутком і витратами. Він характеризує рівень віддачі витрат банку і оцінює суму прибутку, що припадає на одиницю витрат, тобто відображає рівень результативності витрат банку (додаток Е-3) [2].

Як видно з даних таблиці додатку Е-3, банк ПУМБ має високу результативність витрат і значний прибуток, тобто в 2015-2016 рр. спостерігається рентабельність в межах 0,24, а в 2017 р. відбувається значне зростання до 0,33%, що є позитивним в результаті діяльності банку.

Коефіцієнт забезпеченості власними засобами – коефіцієнт, що

характеризує наявність власних оборотних коштів у банку, необхідних для його фінансової стійкості. Коефіцієнт визначається як відношення різниці між обсягами джерел власних засобів і необоротними активами до фактичної вартості тих, що є в наявності в банку коштів у формі грошових коштів, фінансових інвестицій, дебіторської заборгованості, одержаних векселів та інших активів (додаток Е-4)[49].

Отримані результати відповідають нормативу (більше за 0,1), протягом усього досліджуваного періоду. Адже при нормативі більше за 0,1 фактичне значення в 2015-2016 рр. складає більше за 0,2, а в 2017 р. – більше за 0,3. ПУМБ має високу забезпеченість власними засобами, тому що наявний капітал у цьому банку найповніше відповідає потребам банку для здійснення активних операцій.

Крос-коефіцієнт методики В.С. Кромонава відображає, яку ступінь ризику допускає банк при використанні залучених коштів. Коефіцієнт дорівнює відношенню сукупних зобов'язань до працюючих активів. Коефіцієнт вказує, що банк використовує зобов'язання для кредитування своїх клієнтів [48].

Цей показник не відповідає встановленому цією методикою нормативу (≥ 3), тобто зобов'язання банків повинні у три рази перевищувати працюючі активи (додаток Е-5)[6].

Проаналізувавши результат, бачимо, що ПУМБ має близькі до нормативу значення, а саме у 2015 році 2,29, у 2016 р. – 2,64, а в 2017 р. – 2,63, але це є недостатнім. Ситуація сталася через недостатню кількість залучених коштів для здійснення такого обсягу активних операцій. Необхідно збільшувати обсяг залучених коштів.

Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку вказує на відношення власних ресурсів банку до грошей, що внесли засновники, тобто показує ефективність роботи менеджменту з нарощування капіталу (додаток Е-6) [48].

Аналізуючи цей показник, бачимо, що власний капітал ПУМБ у

відношенні до статутного капіталу характеризує високий рівень незалежності банку від окремих засновників. Таким чином, практична реалізація рейтингової системи оцінювання надійності банків-контрагентів можлива через розрахунок комплексної оцінки діяльності кожного банку та зведення даних оцінок у аналітичні таблиці [8, с. 40]. Використання даної рейтингової системи дасть змогу підняти рівень довіри зовнішніх користувачів до банківського сектору держави. У середньостроковій перспективі впровадження даної методики сприятиме збільшенню ефективності функціонування банківської системи шляхом переорієнтації клієнтів на співпрацю з фінансово стабільними банківськими установами.

Відповідно по Положення ПАТ ПУМБ «Про оцінку кредитоспроможності позичальників» «для зведення ризику діяльності комерційного банку до мінімуму та запобігання його банкрутства банк, до укладання кредитної угоди, здійснює попередній аналіз фінансового стану позичальника, вивчає його кредитоспроможність та розглядає перспективи розвитку» [33]. Кредитоспроможність визначається за показниками, що характеризують його здатність своєчасно розраховуватися за раніше одержаними кредитами, його поточне фінансове становище, спроможність у разі потреби мобілізувати кошти з різних джерел і забезпечити оперативну конверсію активів у ліквідні кошти. В табл. 2.9.наведено результати оцінки кредитного рейтингу банку ПУМБ.

Таблиця 2.3

Кредитний рейтинг ПАТ «ПУМБ» станом на звітну дату.

Дата	11.06.2009	03.06.2010	09.08.2011	24.11.2011	27.03.2018
Рівень рейтингу	uaBBB	uaA	-	uaAA-	uaAA-
Прогноз	стабільний	стабільний	-	стабільний	стабільний
Рейтингова дія.	визначення	підвищення	призупинення	підвищення	підтвердження

Джерело: складено автором на основі [32, 33]

Банк або окремий борговий інструмент з рейтингом uaAA характеризується дуже високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Знаки «+» та «-» позначають проміжні категорії (рівні) рейтингу відносно основних категорій (рівнів). Стабільний прогноз вказує на відсутність на поточний момент передумов для зміни рейтингу ПАТ «ПУМБ» протягом року. Банк ПУМБ надійний, мінімально чутливий до впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних факторів. Ймовірність виникнення проблем із своєчасним поверненням вкладу дуже низька.

Таким чином, 2017 рік став новим роком випробувань для української банківської системи загалом та ПАТ ПУМБ, зокрема. Економічні потрясіння, зумовлені окупацією Криму та частини Донбасу, спричинили падіння економіки, що і вплинуло на результати діяльності банківської системи.

2.3. Оцінка методичного, інформаційного та програмного забезпечення діагностики ПАТ "ПУМБ"

Алгоритм оцінки кредитоспроможності банків-контрагентів ПАТ «ПУМБ» наведено на рис. 2.7.

Методика рейтингової оцінки банком ПУМБ надійності банків України розраховується за показниками, джерелом інформації яких є дані квартальної фінансової звітності та статистична публічна інформація з управлінської звітності банків України, що розміщена на офіційному сайті Національного банку України та/або на сайтах банків. Квартальний Баланс та Примітки до звітності банків є критеріальними показниками, що визначаються на основі пошуково та емпірично обґрунтованих значень, а квартальний Звіт про прибутки і збитки та відповідно Примітки до фінансової звітності – критеріальними рівнями, що розраховуються шляхом порівняльного аналізу банків однієї групи. Фінансова звітність надається банками щоквартально

протягом місяця, наступного за звітним кварталом [33].

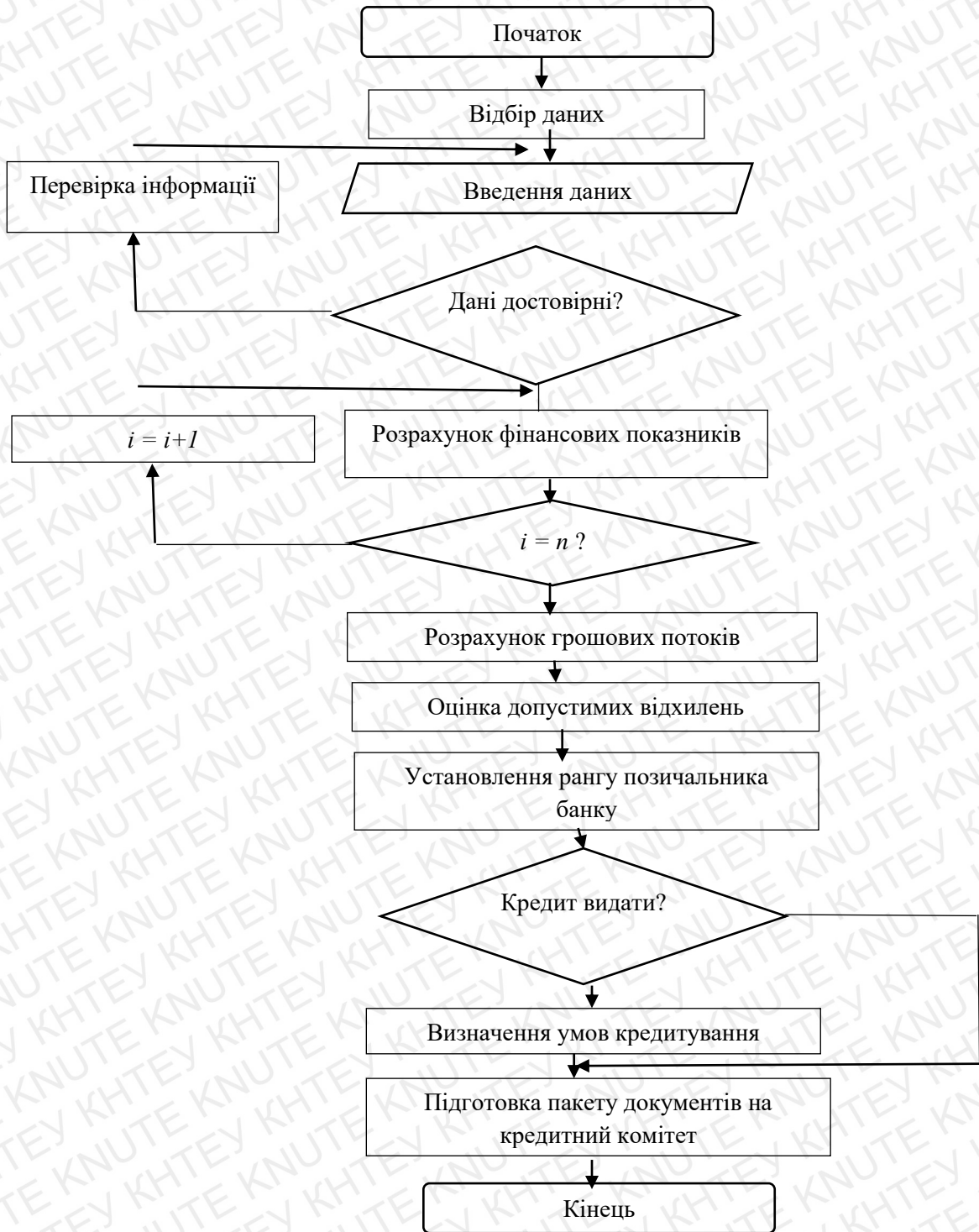

Рис. 2.7. Алгоритм оцінювання банків-контрагентів ПУМБ [18]

Перелік документів, необхідних ПАТ «ПУМБ» для оцінки кредитоспроможності та аналізу фінансового стану банка-контрагента, відкриття ліміту.

Інформація, запитувана в обов'язковому порядку:

1. Річний звіт зовнішніх аудиторів та фінансова звітність за МСФЗ, підготовлена незалежними аудиторами за останній та попередній рік;
2. щомісячний бухгалтерський баланс на останню звітну дату місяця (у вигляді файлу # 01);
3. баланс з урахуванням коригуючих проводок за звітний місяць (у вигляді файлу # 02 і в текстовому файлі);
4. Звіт про дотримання економічних нормативів та лімітів відкритої валютної позиції (форма № 611);
5. Довідка про залучені кошти та їх залишки на кореспондентському рахунку (форма № 381);
6. Інформація про врахування субординованого боргу до розрахунку капіталу банку (форма № 610) [33].

Даний список документації розглядається як мінімально обов'язковий.

Бажано також отримання наступної інформації:

1. Звіт про суми і процентні ставки за наданими кредитами та залученими депозитами (за класифікаціями контрагентів і рахунків) (Форма N 310 (місячна));
2. Звіт про депозити та процентні ставки за непогашеними сумами (за класифікаціями видів депозитів та контрагентів) (Форма N 360 (місячна));
3. Звіт про стан портфеля цінних паперів (за класифікаціями контрагентів і рахунків) (Форма № 391 (місячна));
4. Звіт про кількість клієнтів банків та кількість відкритих клієнтами рахунків (Форма № 410 (два рази на рік));

5. Звіт про залишки коштів, що розміщені в інших банках та залучені від інших банків (Форма № 618 (декадна));
6. Звіт про концентрацію ризиків за активними операціями банку з контрагентами та інсайдерами (Форма 613);
7. Звіт про структуру активів та пасивів за строками (Форма 631).

ПАТ «ПУМБ» самостійно розробляє внутрішньобанківські положення, а також установлює оптимальні, економічно обґрунтовані значення показників оцінки фінансового стану боржників/контрагентів, що забезпечують своєчасну та адекватну оцінку розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, з урахуванням законодавства України, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку, особливостей, видів, обсягів та складності здійснюваних операцій [32]. В ПАТ «ПУМБ» розроблені наступні положення, на основі яких здійснюється оцінка банків-контрагентів: «Положення банку про кореспондентські відносини з банками», «Положення банку про міжбанківське кредитування», «Положення банку про діагностику кредитоспроможності контрагентів», «Положення банку про формування системи лімітів на банки-контрагенти» [33].

На першому етапі проводиться збір і приведення до стандартного вигляду різноманітної інформації про стан контрагента, зібраної з різних джерел. Найбільш істотну частку, якої, безумовно, повинна становити офіційна звітність банку.

Другий етап аналізу вимагає проведення детального аналізу, отриманого на першому етапі матеріалу. Для цього пропонується діяти в три кроки.

На першому кроці проводиться розгляд якісної (неформальної) інформації з обов'язковим виставленням на її основі загальної оцінки стану банку контрагента.

Другий крок вимагає проведення тесту на можливу фальсифікацію (спотворення) звітності контрагента. В разі виявлення спотворень, наявна

звітність повинна бути скоригована в напрямку збільшення її достовірності.

На третьому кроці скоригована таким чином звітність піддається детальному аналізу, інструментами проведення якого є:

- 1) аналізу якості активів і пасивів;
- 2) стану ліквідності;
- 3) аналізу прибутків і збитків;
- 4) виконання банком-боржником зобов'язань у минулому;
- 5) наданих та отриманих міжбанківських кредитів;
- 6) щорічного аудиторського звіту;
- 7) іншої інформації, що може свідчити про наявність ризиків несвоєчасного виконання зобов'язань [48].

Оптимальні значення абсолютних показників, характеристики відносних показників, порядок їх урахування під час оцінки кредитного ризику банку-контрагента, а також спосіб (принцип) їх вбудовування до власної системи класифікації кредитних операцій визначаються банком у внутрішньобанківських положеннях.

Банк визначає клас банку-контрагента на підставі результатів оцінки його фінансового стану відповідно до наведених характеристик, у тому числі з урахуванням фактора своєчасності сплати боргу.

На третьому етапі аналізу проводиться попередній розрахунок лімітів на проведення операцій з контрагентом з урахуванням стану активної і пасивної частин балансу банку кредитора. Також проводиться підготовка аналітичної записки із загальним оглядом стану контрагента для розгляду питання кредитним комітетом.

На четвертому, заключному, етапі проводиться остаточне визначення ліміту банку на кредитному ринку. Ця процедура може бути заснована на використанні методів узгодження експертних думок, застосування яких спрямовано на отримання підсумкового результату, найбільш адекватному

думку кваліфікованої більшості. [34]

Метою встановлення лімітів на банки-контрагенти є мінімізація ризику неповернення за допомогою процедур фінансового аналізу. На сьогодні лімітування ризиків в ПАТ ПУМБ використовується при наступних міжбанківських операціях: послуги з купівлі-продажу активів; цінні папери, дорогоцінні метали, конверсійні операції з валютами; розрахункові послуги: проведення авансових платежів за дорученням банків-кореспондентів в рахунок міжбанківських лімітів; послуги з видачі гарантій та обслуговування торговельних операцій клієнтів банків контрагентів; кредитні та депозитні операції: надання кредитів «овердрафт»; підтримання залишку на коррахунку; міжбанківське кредитування [35].

При проведенні операцій з міжбанківського кредитування ПАТ ПУМБ виділяє декілька видів лімітів, що пов'язано з недоцільністю їх визначення на єдиному базисі через відмінність у меті обмеження ризику для банку від проведення міжбанківських операцій. Це зокрема: ліміти: короткострокові (до 1/3 місяців); ліміт на операції понад місяць (3 місяці); ліміт на операції, що мають повне покриття; ліміт на максимальний обсяг ресурсів, що залучаються, повернення яких припадає на один день; загальний ліміт на максимальний обсяг втрат [12, с. 40-43].

Різниця між короткостроковими та довгостроковими лімітами виникає перш за все за рахунок обставин: періодичності отримання інформації (вона, як правило, місячна), деталізації у звітності активів і пасивів за строками, швидкоплинності зміни ситуації на фінансових ринках та фінансового стану банків [48].

В ПАТ ПУМБ формула розрахунку ліміту являє собою величину базового ліміту, помножену на синтетичні коефіцієнти. В існуючій практиці встановлення базових лімітів як основні показники, відносно яких розраховуються величини ліміту, найчастіше використовуються: капітал банку

(або його модифікації) та активи банку (або чисті активи). Також, крім розміру капіталу та активів як основні показники при розрахунку базового ліміту можуть використовуватися: валюта балансу, щоденний обсяг платежів або капітал (кредитора), прибуток (кредитора). ПАТ ПУМБ використовує капітал банку та активи банку для розрахунку величини ліміту

Розглянемо етапи проведення розрахунку загального ліміту міжбанківського кредитування ПАТ ПУМБ на банк-контрагент, які представлені в додатку В.

Таким чином, у контексті цієї методики ліміт на банк контрагент – це обсяг ресурсів, втрата яких із певною ймовірністю (ймовірністю банкрутства банку контрагента) припустима для банку кредитора. Установлений ліміт являє собою кількісну характеристику обсягу можливих втрат при проведенні операцій із банком контрагентом, що відповідає економічному змісту лімітування міжбанківських кредитних операцій як інструменту зниження кредитних ризиків.

Отже, для зменшення ризиків при міжбанківському кредитуванні, особливо для унеможливлення появи системного ризику, ПАТ ПУМБ використовує різноманітні способи їх запобігання. До них, по-перше відноситься кредитний моніторинг, який містить в собі ідентифікацію ризику, оцінку ризику, вибір стратегії ризику, вибір стратегії мінімізації ризику та оцінку зміни рівня ризику при міжбанківському кредитуванні. По-друге, це лімітування.

Компанія «УКРКАРТ» розробила і впровадила спеціалізоване програмне забезпечення «Symmetric Key Manager» для ПАТ «ПУМБ». Це апаратно-програмний комплекс, призначений для безпечного управління криптографічними ключами. Нове програмне забезпечення було інтегровано в загальну систему комплексного захисту інформації, успішно замінивши попереднє програмне забезпечення, при цьому ПАТ «ПУМБ» продовжив

використовувати існуюче апаратне забезпечення і зберіг існуючі бізнес-процеси [33].

«Symmetric Key Manager» призначена для виконання наступних функцій:

- генерація криптографічних ключів;
- експорт криптографічних ключів;
- імпорт криптографічних ключів;
- зберігання ключів;
- адміністрування системи управління ключами [48].

«Symmetric Key Manager» взаємодіє з існуючим криптографічним модулем HSM SafeNet ProtectServer External 2 за допомогою програмного інтерфейсу, який відповідає стандарту PKCS#11. Для експорту компонентів ключа використовуються цифрові сертифікати, які програма отримує з доменного Центру Сертифікації за допомогою стандартного програмного інтерфейсу ПЗ Microsoft Certificate Service.

Таким чином, ПАТ «ПУМБ» має найновіше та досконале наразі програмне забезпечення діагностики діяльності.

РОЗДІЛ III

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДІАГНОСТИКИ БАНКІВ-КОНТРАГЕНТІВ В УКРАЇНІ

3.1. Оновлена методика діагностики кредитоспроможності банка-контрагента

У вітчизняній банківській практиці склалася така ситуація, за якої банки здійснюють оцінку фінансового стану банків-контрагентів на підставі власних методик, які розроблені відповідно до вимог НБУ. Основним показником кредитоспроможності банку на сучасному етапі розвитку банківської справи є кредитний рейтинг, який позначається певною літерою, цифрою, або їх комбінацією та визначає спроможність позичальника до здійснення кредитної операції. Високий індекс рейтингу свідчить про високий клас кредитоспроможності, низький, відповідно, про надмірний рівень ризику [48].

Проте присвоєння кредитного рейтингу не має бути єдиною метою аналізу кредитоспроможності вітчизняними банками, необхідно також встановити залежність між значенням кредитного рейтингу та рівнем кредитного ризику. Тому банки розвинутих країн застосовують побудову так званих матриць зміни кредитного рейтингу (rating migration), за допомогою яких оцінюють ймовірність зміни класу кредитоспроможності позичальника з часом. [52, с. 83]

Необхідність створення моделі, що відповідає українським реаліям банківського ринку і дозволяє визначати ймовірність повернення позикових коштів банком-контрагентом, виникла давно. «Каталізаторами» для проведення досліджень в даному напрямку послужили системні кризи і банкрутства десятків великих і дрібних банків. Для стабільного і динамічного розвитку банківської системи актуальними є питання про те, як ідентифікувати стійкість

банку, які якісні та кількісні характеристики повинні підтверджувати його надійність, як фіксується результативність банківської діяльності тощо. [28]

Оцінка банку-контрагента є невід'ємним елементом в системі управління ризиками практично будь-якого банку. Особливо актуальним стало питання адекватної оцінки банку-контрагента в світлі кризових явищ 2014-2015 рр., які призвели до банкрутства низки кредитних організацій. Причому в даному випадку неоднозначність причин цих банкрутств викликає потребу створення комплексної моделі оцінки банку, яка крім фінансових даних включає аналіз якісної інформації про банк: його бізнесі, клієнтів, внутрішній системі управління, репутації тощо [52].

Оновлена модель визначає порядок оцінки ступеня надійності банків-контрагентів для встановлення на них лімітів з метою обмеження кредитних ризиків, що приймаються на себе банком.

При оцінці ступеня надійності банків-контрагентів і обсягу ліміту беруться до уваги:

- результати якісного аналізу банку-контрагента;
- результати аналізу фінансового стану банку-контрагента;
- оцінка взаємовідносин банку-контрагента з банком, який визначав би ліміт. [28]

Першим етапом при розгляді банку-контрагента з приводу можливості встановлення ліміту є його тестування на предмет проходження «системи відсічок». Кількість і якість так званих «відсічок», тобто даних, при наявності яких питання про встановлення лімітів в принципі не розглядається, залежить від особливостей діяльності кожного банку, в тому числі від його консервативності. Найчастіше існують обмеження по валюті балансу (не нижче, ніж ...), а також при наявності негативу по лінії служби безпеки, при неодноразових порушеннях банком-контрагентом своїх зобов'язань перед банком.

Наступним етапом є проведення скорингу якісної інформації про банк-контрагента: як управління і власників, ринкових позиціях, перспективи розвитку, а також ділової репутації. Скоринг являє собою бальну оцінку різних напрямків діяльності банку, причому різні напрямки оцінюються за різними кількістю балів (в залежності від їх значимості) і можуть приймати як позитивні, так і негативні значення. Позначимо основні оцінювані параметри. [18]

Склад власників (чи є акціонерами банку відомі крупні компанії; середні компанії, невідомі широкому колу; ряд фізичних осіб, що володіють за попередніми даними серйозних економічних і політичним впливом, або склад акціонерів банку викликає сумніви (наприклад, ряд ТОВ, масштаби діяльності яких і основні власники невідомі). При зміні власників також слід оцінити можливі наслідки, тобто продаж банку «як непотрібного бізнесу» і придбання його великою групою мають абсолютно різні наслідки. [18]

Входження банку в ФПГ або холдинги. В цьому випадку беруться до уваги як масштабність і успішність того чи іншого холдингу, так і позиціонування банку в цьому холдингу (холдинг при банку або банк, що обслуговує холдинг).

Стабільність керівництва і топ-менеджменту банку. Треба сказати, що за інших рівних умов догляд перших осіб, а тим більше цілої команди топ-менеджерів є негативним фактором (природно, при відсутності адекватних причинних факторів). І навпаки, прихід в банк відомої на ринку, добре зарекомендувала себе команди менеджерів здатний стати сильним фактором в поступальному розвитку банку. Скандали і розбрати між керівниками банку, а також його власниками, зрозуміло, повинні оцінюватися негативно [52].

Загальні тенденції розвитку банку: чи має місце розвиток ринкових позицій банку, що може проявлятися у виході на нові ринки, організації перспективних програм, розширення клієнтської бази, розвиток філіальної

мережі і т.д. Якість аудиторів, наявність рейтингів. За інших рівних умов наявність у банку відомого аудитора, наявність звітності по МСФО і, звичайно, привласнених рейтингів (залежно від рівня) оцінюється позитивно.

Репутація банку-контрагента на міжбанківському ринку, а також наявність проблем з державними і податковими органами [50].

Інформаційна відкритість і зрозуміла стратегія розвитку. Оцінюються: інформаційна прозорість банку, яка виражається в обсязі і якості наданої ним інформації пресі, співробітникам інших банків; інформативність сайту; розкриття іншої інформації.

Природно, що при проведенні скорингу повинна бути передбачена експертна оцінка ризику-менеджера, який проводить аналіз, тобто оцінка додаткових нефінансових параметрів діяльності банку-контрагента, що впливають на його стійкість. В результаті проведеного аналізу банку присвоюється певний підсумковий бал. [13]

Наступним етапом при оцінці надійності банку-контрагента є аналіз фінансового стану, який покликаний оцінити такі показники діяльності банку: капіталізацію, ліквідність, якість активів, ресурсну базу, рентабельність, ділову активність. Цей етап передбачає розрахунок фінансових коефіцієнтів і якісний структурний аналіз балансу банку.

Коефіцієнтний аналіз дозволяє визначити набір показників і коефіцієнтів, що характеризують якість і ефективність діяльності банку-контрагента. Результатом коефіцієнтного аналізу банку-контрагента є присвоєння йому певної кількості балів, виходячи з порівняння значень коефіцієнтів з даного банку-контрагенту з середньогалузевими. Як середньогалузевих коефіцієнтів розглядаються отримані середні коефіцієнти по кожній групі банків (в залежності від їх розміру та місця розташування). Значення кожного з них нормуються на середньогалузеві і зважуються по кожній групі коефіцієнтів. Під нормуванням розуміється просте ділення отриманого коефіцієнта на

середньогалузеві значення цього коефіцієнта. Нормовані коефіцієнти визначаються за кожною групою коефіцієнтів. Підсумкове значення по кожній групі є рейтингом банку-контрагента за даним показником, який порівнюється з одиницею. Відхилення рейтингу від одиниці є відхилення коефіцієнта від середньої. Залежно від цього відхилення банку-контрагенту присвоюється певна кількість балів по кожній групі коефіцієнтів [50].

Для цілей аналізу коефіцієнти розбиваються на кілька груп:

- капіталізації;
- ліквідності;
- якості активів;
- ресурсної бази;
- прибутковості;
- ділової активності [48].

Якісний структурний аналіз балансу представляє собою експертну оцінку величини, якості та основних тенденцій розвитку бізнесу банку-контрагента. Основою для проведення якісного структурного аналізу є:

- горизонтальний аналіз, тобто вивчення змін статей балансу в часі (вивчення показників в динаміці не менше ніж за 6 місяців);
- вертикальний (структурний) аналіз (вивчення структури балансу на наявні дати).

Завданням якісного структурного аналізу банку є виявлення можливих схем в балансі (які можуть не бути виявлені за допомогою коефіцієнтного аналізу), а також тенденцій і змін в балансових показниках банків-контрагентів, які повинні бути оцінені якісно (джерела формування капіталу банку, якість позичальників банку, рахунків «ностро», стійкість і якість ресурсної бази, наявність сезонності і нерівномірності в розвитку банку і т.д.)[15]

Результатом якісного структурного аналізу є присвоєння банку-контрагенту певної кількості балів, яке зменшує або збільшує кількість балів,

визначені агентством за результатами коефіцієнтного аналізу. Відповідно підсумковим результатом оцінки фінансового стану банку-контрагента є сума балів, набраних за результатами коефіцієнтного аналізу, і балів, визначені агентством за результатами якісного структурного аналізу.

Окремо оцінюється інформація, що характеризує відносини з банком-контрагентом. Тут беруться до уваги:

- обсяг оборотів з банком-контрагентом (природно, позитивним моментом є наявність значних оборотів за «лоро» - рахунки або по залученню коштів у цього банку);
- наявність зустрічного ліміту;
- зацікавленість в роботі з даним банком-контрагентом (сюди можуть входити параметри, що виходять за поле діяльності тільки міжбанківських відносин);
- наявність позитивної кредитної історії;
- наявність зв'язків і контактів у керівників банків (що є важливим фактором в діловій культурі) [51].

На підставі кількісного та якісного аналізу банків-контрагентів формується внутрішній кредитний рейтинг банку, кожному банку-контрагенту присвоюється категорія залежно від ступеня його надійності:

- категорія I - банки з кредитоспроможністю, що не викликає сумнівів;
- категорія II - банки з кредитоспроможністю вище середньої;
- категорія III - банки з середньою кредитоспроможністю;
- категорія IV - банки з задовільною кредитоспроможністю;
- категорія V - банки з невисокою кредитоспроможністю;
- категорія VI - банки з вкрай низькою кредитоспроможністю. [13]

Категорії встановлюються в залежності від кількості балів, набраних за результатами якісного скорингу та аналізу фінансового стану банку (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Формування внутрішнього кредитного рейтингу в ПАТ “ПУМБ”

Результати якісного аналізу, балів	Результати кількісного аналізу, балів					
	менее 10	от 10 до 13	от 14 до 17	от 18 до 21	от 22 до 25	более 26
менше -5	К VI	К VI	К VI	К VI	К VI	К VI
від 0 до -4	К VI	К V	К V	К V	К V	К V
від 0 до 2	К V	К V	К V	К IV	К IV	К IV
від 3 до 5	К IV	К IV	К IV	К IV	К IV	К III
від 6 до 9	К IV	К III	К III	К III	К III	К III
від 10 до 13	К III	К III	К II	К II	К II	К II
більше 13	К III	К II	К II	К II	К II	К II

Джерело: [31]

Для аналізу контрагентів був використаний цілий комплекс методів і підходів: коефіцієнтний аналіз, скоренгування, структурний аналіз балансу, аналіз банку за основними напрямками (CAMELSO), аналіз зовнішнього середовища і репутації керівництва тощо. У той же самий час ми вважаємо за необхідне використовувати при оцінці банку-контрагента напрацювання порівняльного менеджменту, тобто акцентувати увагу на окремих моментах, які є наслідком вітчизняної ділової культури і відображають окремі особливості вітчизняного бізнесу. [30]

Порівняльний менеджмент це – вивчення особливостей ділової культури і систем менеджменту різних країн. На практиці даний підхід передбачає активне використання зарубіжних методик і розробок (це стосується різних практичних напрямків менеджменту, в тому числі управління ризиками) за тієї умови, що всі вони адаптуються під специфіку країни-реципієнта, відповідно враховують недоліки і особливості ділової культури і бізнес-середовища [49].

Застосування його в контексті пропонованої моделі має на увазі врахування наступних факторів вітчизняної ділової культури:

1. Широка поширеність window-dressing, тобто невідповідність балансових даних реальної ситуації.

Кількість і якість схем, що практикуються банками, вражає своєю різноманітністю: це і «вже неабияк набридле» штучне збільшення капіталу банку, і маскування поганих активів, і «малювання» ліквідності, і оптимізація прибутку за допомогою створення резервів, і цілком нешкідлива «накачування балансу», і багато іншого. Даний факт відразу зводить нанівець формальний аналіз балансу, а на перше місце виходить вміння аналітика приблизно «очистити» баланс від схем, отримати інформацію (часом з неофіційних джерел) про особливості функціонування того чи іншого банку. Саме в зв'язку з цим у пропонованій моделі передбачено якісний структурний аналіз балансу, тобто можливість ризик-менеджера оцінити відповідність балансових даних банку реальної ситуації, виявити своєрідні «проблемні моменти» тощо [34].

2. Дефіцит інформації про діяльність економічних суб'єктів.

Недолік бізнес-інформації про банк (про його реальних власників, коло осіб, які надають серйозний вплив на його діяльність, а іноді і навколо банківських фінансово-промислових групах) істотно ускладнює дистанційний аналіз. Часом дуже складно визначити бенефіціарів власників, майстерно ховаються за рядом ТОВ з нічого не промовистими назвами. Тому необхідним етапом при аналізі банку є виявлення його реальних власників, аналіз їх досвіду та ділової репутації, визначення балансу інтересів між власниками банку і його менеджментом. Іноді оцінити ці дані за відкритими джерелами інформації практично неможливо, і тоді на перший план виходить наявність у аналітика власних баз даних, заснованих на контактах з представниками інших банків і організацій, чутках, інформації з форумів і інших неформальних джерелах.

3. Ділова репутація керівництва і власників.

Дане питання плавно випливає з попереднього пункту і має на увазі серйозне ставлення до аналізу керівництва і власників. В Україні дуже часто виникає ситуація, коли люди, фактично зруйнували свій бізнес раніше і тим самим завдали шкоди економіці і залишили без грошей клієнтів і вкладників, в

черговий раз починають новий бізнес. Треба думати, що, швидше за все, результат знову буде не зовсім сприятливим. Поки що в Україні не існує жорстких механізмів контролю цієї ситуації, в той час як на Заході така практика практично не можлива. Як приклад можна привести активне створення бридж-банків після кризи 1998 року.

4. Професіоналізм співробітників банку.

В даний час вітчизняні банки знаходяться на такій стадії свого розвитку, коли якість менеджменту вкрай сильно впливає на успішність їх розвитку. Часи «легких грошей» пройшли, вимоги до професійного рівня менеджменту серйозно підвищилися, але, на жаль, вітчизняна школа управління ще дуже молода і не дозволяє забезпечити банківську систему кваліфікованими фахівцями в потрібному обсязі. При дистанційному аналізі банком необхідно звертати увагу на професіоналізм практично на всіх рівнях в банку. Це може бути і неофіційна інформація про те, що в тому чи іншому банку пред'являються дуже високі вимоги до персоналу, існують чіткі механізми розподілу відповідальності, бізнес-плани, системи підвищення кваліфікації персоналу, атестації і т.д., що, безсумнівно, позитивно вплине на оцінку банку.

5. Нестабільність економіки.

Однією з характеристик сучасного етапу розвитку вітчизняної банківської системи є певна нестабільність економіки і, часом, непередбачуваність відбуваються в бізнесі процесів. Терміни в практиці здійснення дистанційного аналізу банків за кордоном (де прийнято в основному переглядати контрагентів один раз на рік), звичайно ж, абсолютно неприйнятні для України, де потрібно практично «щодня» тримати руку на пульсі. Причому в зв'язку зі зміною економічних обставин змінюються деякі погляди на стійкість банків. Припустимо, якщо раніше основним параметром при встановленні короткострокових лімітів могла виступати короткострокова чиста ліквідність,

то зараз вкрай важливою стають «чистота» операцій банків і їх клієнтів, репутаційний ризик.

6. Культура відносин.

В силу того що традиційно вітчизняна ділова культура є культурою відносин, тобто характеризується високою роллю особистого фактора, часом навіть переважанням «особистого над професійним», важливістю «зв'язків і знайомств» в певному середовищі, при оцінці ризику іноді просто необхідно відступати від формальних процедур. Напевно, не можна назвати жодного банку в Україні, де не було встановлено хоча б один ліміт виходячи не з економічних чинників, а з знайомств і переваг керівництва. Насправді це не завжди найгірший вихід із ситуації. Наявність тісних зв'язків між топ-менеджерами банку іноді може практично гарантувати отримання потрібної інформації в разі потреби. У бізнес-практиці відомі випадки, коли контакти між топ-менеджерами банків дозволяли вчасно виявити у банку-контрагента проблеми, домовитися про реструктуризацію заборгованості в банках, що знаходяться на межі банкрутства тощо.

7. Низька дисципліна ділової культури. Даний факт, скоріше, має відношення не до самого аналізованого банку, а до особливостей побудови системи управління ризиками в банку. Нерідкі ситуації, коли, незважаючи на наявність адекватних процедур з аналізу та контролю ризиків, вони не виконуються. Тому у вітчизняному банківському середовищі є важливим не тільки створити необхідні механізми, а й забезпечити адекватний контроль за ними, що має на увазі чіткий розподіл відповідальності, технологію взаємодій підрозділів, передачі інформації, системи заохочень і покарань і т.д.

Наведені вище чинники акцентують увагу на окремих особливостях вітчизняної ділової культури і дозволяють доповнити існуючу модель з метою посилити її ефективність в реаліях українських банків.

3.2. Реалізація оновленої методики діагностики кредитоспроможності банку-контрагента

Оновлену методику діагностики кредитоспроможності банків-контрагентів наведено на рис. 3.1.

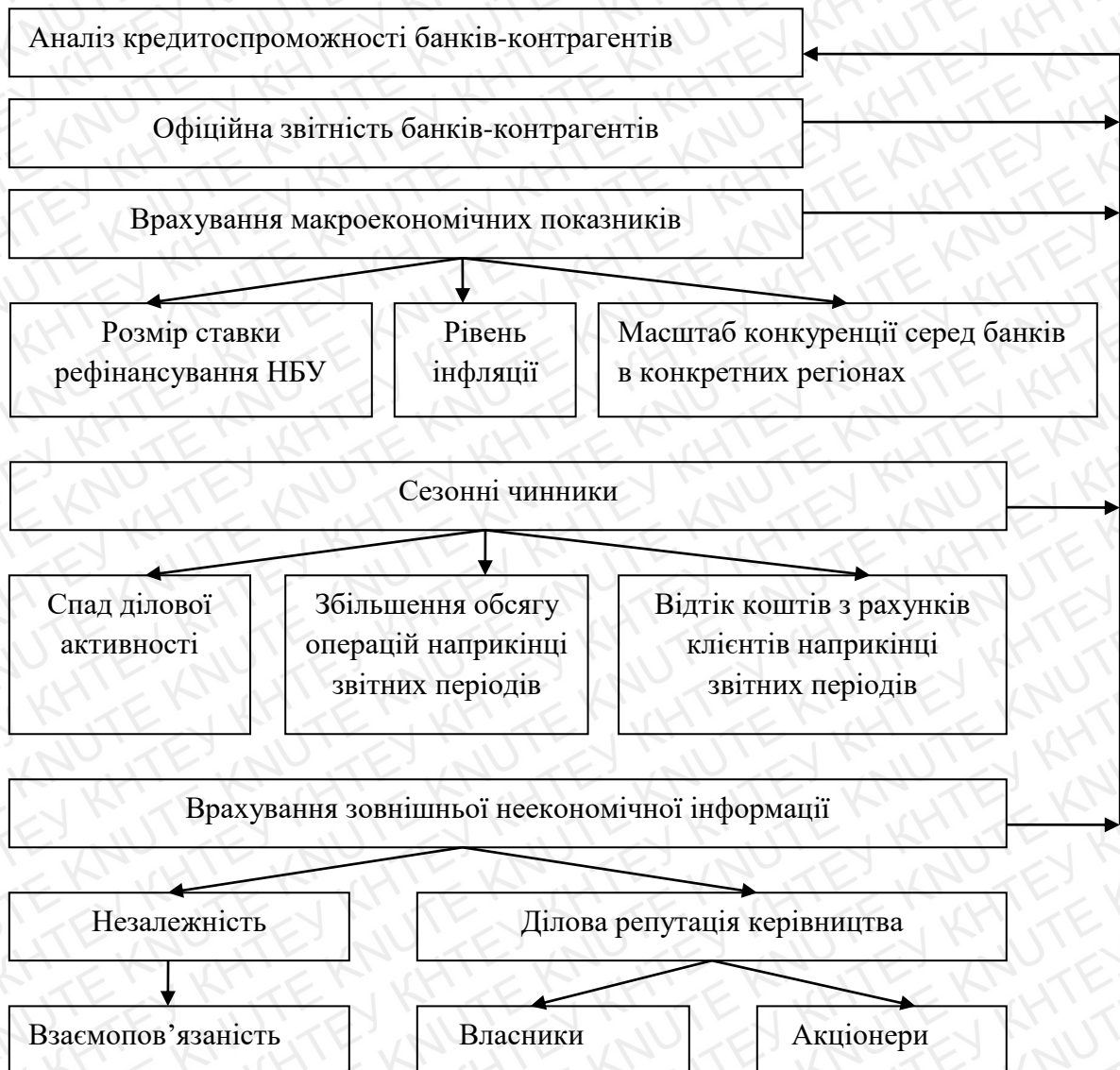

Рис. 3.1. Оновлена методика діагностики кредитоспроможності банків-контрагентів [28]

Відповідно до рис 3.1 методика аналізу кредитоспроможності банків-контрагентів передбачає врахування не тільки даних офіційної звітності

банків-контрагентів, але й зовнішню неекономічну інформацію, макроекономічні показники: розмір ставки рефінансування, встановленої НБУ, рівень інфляції і масштаб конкуренції серед банків в конкретних регіонах.

Для визначення кредитоспроможності банку-контрагента виявляються емпіричні чинники, до яких відносяться:

- 1) наявність негативних стосунків між керівниками банків;
- 2) негативний висновок служби безпеки;
- 3) інформація про закриття на даний банк лімітів з боку великої кількості інших банків;
- 4) інформація про санкції, накладені на даний банк з боку державних наглядових органів;
- 5) істотні зміни в керівних органах банку [34].

Оскільки кожен окреслений чинник може впливати на можливості банку-контрагента виконувати свої зобов'язання за кредитними операціями, то наявність навіть одного негативного моменту підтверджує недоцільність роботи з даним контрагентом [35].

Розрахунок основних коефіцієнтів стану діяльності ПАТ «ПУМБ» та визначенні рівня кредитоспроможності наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Розрахунок основних коефіцієнтів стану діяльності ПАТ «ПУМБ», які включені до оновленої методики за 2015-2017 рр. (станом на 31.12.)

№	Показники	2015	2016	2017	Рекомендоване значення
1	2	3	4	5	6
1	Чистий прибуток, млн.грн.	-1752,5	367,0	785,8	-
2	Сукупні активи, млн.грн.	37644,1	44552,6	46532,3	-
3	Коефіцієнт прибутковості (ряд.1/ряд.2 × 100%)	-	103,7	105,7	>93%
4	Активи, зважені за ступенем ризику, млн.грн.	752,9	1336,6	930,6	-
5	Коефіцієнт ризикованості активів (ряд.4/ ряд.2)	0,02	0,03	0,02	Позитивним є зменшення показника

Джерело: складено автором на основі [32, 33]

Результати коефіцієнтного аналізу ПАТ «ПУМБ», що наведені в табл. 3.2, показали, що загальні зміни ліквідності банку ПАТ ПУМБ позитивні. Коефіцієнт прибутковості протягом трьох років виявив позитивну тенденцію підвищення окрім 2015 року, що пов'язано з формуванням у цьому році додаткових резервів.

Також коефіцієнт ризикованості активів є стабільним впродовж останніх років, помітне підвищення у 2016 році, але воно не є значним, тож немає ризикованості збільшення банківських активних операцій. З розрахунків можна спостерігати позитивну тенденцію, бо зростання цього коефіцієнта не підвищує його ліквідність і сприяє вивільненню ресурсів з обороту. Після аналізу фінансової складової оцінки банка-контрагента за оновленою методикою здійснюється аналіз репутаційної складової, яка наведена у Додатку Д. Результати аналізу для банку ПУМБ наведені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Оцінка якісних характеристик ПАТ “ПУМБ” за 2015-2017рр.(станом на 32.12.)

№	Показники	ваговий коефіцієнт	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	Характеристика іміджевої складової	0,50	8	9	9
2	Характеристика організаційно-функціональної складової	0,25	5	5	7
3	Оцінка корпоративно-комунікаційної складової	0,25	4	4	5
4	Загальна оцінка	1,00	6	7	5

Джерело: складено автором на основі опитування служби безпеки банку та [32; 33]

Загальний інтегральна оцінка банку за оновленою методикою наведена в табл. 3.4, рис 3.2.

Таблиця 3.4

Інтегральний показник оцінки кредитоспроможності ПАТ"ПУМБ" (за методикою банку) та оновленою методикою за 2015-2017рр.(станом на 31.12.)

№	Показники	ваговий коефіцієнт.		2015 р.	2016 р	2017 р.
		оновлена методика	методика ПАТ"ПУМБ"			
1	2	3	4	5	6	7
I розділ	Кількісна оцінка					
1	Коефіцієнт надійності,%	0,15	0,15	10,79	9,99	11,7
2	Коефіцієнт ліквідності	0,15	0,15	1,0388	1,0395	1,035
3	Коефіцієнт поточної рентабельності	-	0,08	24,49	24,33	32,77
4	Коефіцієнт забезпеченості власними засобами	0,07	0,07	0,27215	0,27385	0,3839
5	Крос-коефіцієнт методики В. С. Кромонава	-	0,1	2,29252	2,63616	2,63397
6	Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	0,3	0,3	1,11296	1,22881	1,47921
7	Коефіцієнт прибутковості	0,08	-	-	103,7	105,7
8	Коефіцієнт ризику активів	0,1	-	0,02	0,03	0,02
II розділ	Якісна оцінка					
1	Репутація банку	0,15	0,15	6	7	8
III розділ	Інтегральний показник кредитоспроможності банку	1	1	5,11571 1	5,40225 4	6,56588 3

Джерело: складено автором на основі розрахунків розділу 2, табл.3.3 та [32; 33]

Здійсимо розрахунок інтегрального показника кредитоспроможності (ІПК) банку за діючою та оновленою методиками.

За діючою методиклю ПУМБ:

$$\text{ІПК}_{2015} = 0,15 \times 10,79 + 0,15 \times 1,0388 + 0,08 \times 24,49 + 0,07 \times 0,27215 + 0,1 \times 2,29252 + 0,3 \times 1,11296 + 0,15 \times 6 = 5,115711$$

$$\text{ІПК}_{2016} = 0,15 \times 9,99 + 0,15 \times 1,0395 + 0,08 \times 24,33 + 0,07 \times 0,27385 + 0,1 \times 2,63616 + 0,3 \times 1,22881 + 0,15 \times 7 = 5,402254$$

$$\begin{aligned} \text{ПК}_{2017} &= 0,15 \times 11,7 + 0,15 \times 1,035 + 0,08 \times 32,77 + 0,07 \times 0,3839 + \\ &+ 0,1 \times 2,63397 + 0,3 \times 1,47921 + 0,15 \times 8 = 6,565883 \end{aligned}$$

За оновленою методикою:

$$\begin{aligned} \text{ПК}_{2015} &= 0,15 \times 10,79 + 0,15 \times 1,0388 + 0,08 \times 24,49 + 0,07 \times 0,27215 + \\ &+ 0,3 \times 1,11296 + 0,108 \times 0 + 0,31 \times 0,02 + 0,15 \times 6 = 4,771152 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{ПК}_{2016} &= 0,15 \times 9,99 + 0,15 \times 1,0395 + 0,08 \times 24,33 + 0,07 \times 0,27385 + \\ &+ 0,3 \times 1,22881 + 0,108 \times 103,7 + 0,31 \times 0,03 + 0,15 \times 7 = 4,08919 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{ПК}_{2017} &= 0,15 \times 11,7 + 0,15 \times 1,035 + 0,08 \times 32,77 + 0,07 \times 0,3839 + \\ &+ 0,3 \times 1,47921 + 0,108 \times 105,7 + 0,31 \times 0,02 + 0,15 \times 8 = 5,782883 \end{aligned}$$

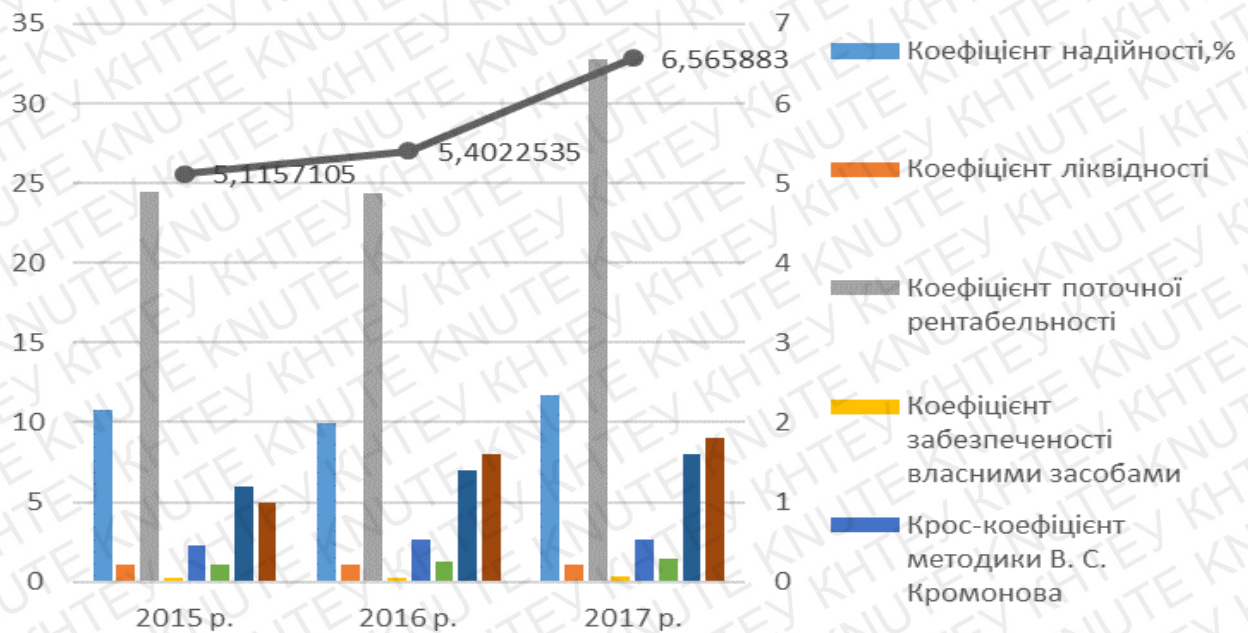

Рис. 3.2. Динаміка складових інтегрального показника оцінки ПАТ «ПУМБ» за 2015-2017рр.(станом на 31.12.)

Джерело: складено автором на основі джерел [32; 33]

Порівняльна характеристика оцінки банку-контрагента за методикою ПУМБ та за оновленою методикою наведена в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Інтегральний показник оцінки кредитоспроможності ПАТ «ПУМБ» за оновленою та існуючою методикою за 2015-2017рр. (станом на 31.12).

№	Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	За методикою	4,791152	4,08919	5,782883
2	За методикою ПУМБ	5,115711	5,402254	6,565883

Джерело: складено автором на основі табл. 3.4 та [32; 33]

Отже, запропонована методика дозволяє більш об'єктивно оцінити позиції банку-контрагента як з погляду фінансових показників, так і з погляду ділової репутації банку.

Якість власного капіталу ПАТ «ПУМБ» задовільна – основними складовими є статутний капітал та резервні фонди. Показник адекватності регулятивного капіталу станом на початок поточного року незначно перевищував нормативне значення, встановлене НБУ. Певною мірою цьому сприяли кошти, залучені на умовах субординованого боргу. Рівень капіталізації невисокий, тож не виключено, що в умовах економічної нестабільності у країні Банк потребуватиме нарощення власних коштів. Структура регулятивного капіталу дозволяє підвищити рівень капіталізації за рахунок додаткового залучення коштів на умовах субординованого боргу [33].

Основним акціонером ПАТ «ПУМБ» є ТОВ «СКМ Фінанс» (володіє 92,24% акцій), що входить до складу потужної фінансово-промислової групи «СКМ», яка контролюється громадянином України паном Р. Л. Ахметовим. Отже, істотних змін в керівних органах банку протягом останнього часу не відбувалось. Враховуючи, що інформація про наявність негативних стосунків між керівником ПАТ ПУМБ з керівниками інших банків відсутня, інформація про закриття на даний банк лімітів з боку великої кількості інших банків та інформація про санкції, накладені на даний банк з боку державних наглядових

органів також відсутня, можна зробити висновок про найвищу категорію кредитоспроможності ПАТ «ПУМБ».

3.3. Формування системи лімітів на банки-контрагенти

Традиційно формула розрахунку ліміту являє собою добуток величини базового ліміту, зваженої на поправочний коефіцієнт, та помноженої на синтетичний коефіцієнт (3.1):

$$L = BL \times K \times C \quad (3.1)$$

де L – ліміт на банк-контрагент; BL – базовий ліміт;

K – поправочний коефіцієнт; C – синтетичний коефіцієнт.

Базовий ліміт – це максимальна величина кредиту для конкретного позичальника на розглянутий період часу. У світовій практиці розрахунку лімітів на міжбанківські операції базовими є один або два найфундаментальніші параметри фінансового стану банку: його капітал і активи. Також у низці випадків як основні показники при розрахунку базового ліміту можуть використовуватися валюта балансу, щоденний обсяг платежів або капітал (кредитора), прибуток (кредитора) [47].

З метою максимального зменшення ризиків до розрахунку лімітів використовуються синтетичні коефіцієнти ризику, які відображають фінансовий стан позичальників і набувають значень у діапазоні від нуля до одиниці. Сутність синтетичного коефіцієнта полягає в тому, що він являє собою суму фінансових коефіцієнтів, зважених на вагові коефіцієнти, які визначають рівень їхньої значущості для синтетичного коефіцієнта. Це інструмент для проведення відносного ранжування фінансового стану банків за принципом «найгірший-найкращий» [3].

Важливо відзначити, що науковцями було зроблено спробу запровадити альтернативні методики розрахунку ліміту на банк-контрагент, які описано у роботі Н.Г. Маслак.: [26]:

$$L = \dots \text{ЧПЛ} \times \text{ЧЛА} \times C \quad (3.2)$$

де L – ліміт кредитування на банк-контрагент;

ЧПЛ – чиста поточна ліквідність банку-контрагента;

ЧЛА – частка чистих ліквідних активів у загальних активах банку;

C – синтетичний коефіцієнт.

Ліміт на банк-контрагент також визначається опосередковано, виходячи зі строковості операцій, за формулою [26]:

$$L = \text{МБКн} - \text{МБКз} + \text{ВА} \quad (3.3)$$

де L – ліміт на банк-контрагент;

МБКн – загальний обсяг міжбанківських кредитів, наданих іншим банкам-контрагентам;

МБКз – загальний обсяг міжбанківських кредитів, залучених від інших банків;

ВА – обсяг високоліквідних активів банку за період [47].

Загальна модель визначення ліміту на банк-контрагент наведена на рис.

3.3.

Існуючі методики визначення ліміту на банк-контрагент мають низку значних недоліків, а саме фактично виключають поняття кредитного ризику як такого, не дають можливості визначати терміновість і розмір ліміту, виходячи з розмірів наявних у банку грошових ресурсів, та умови урегульованості його гепу, чинників однієї направленості (в даному випадку враховується виключно ліквідність банку-контрагента), а також не враховує строковості надання кредиту та стійкості банку-позичальника.

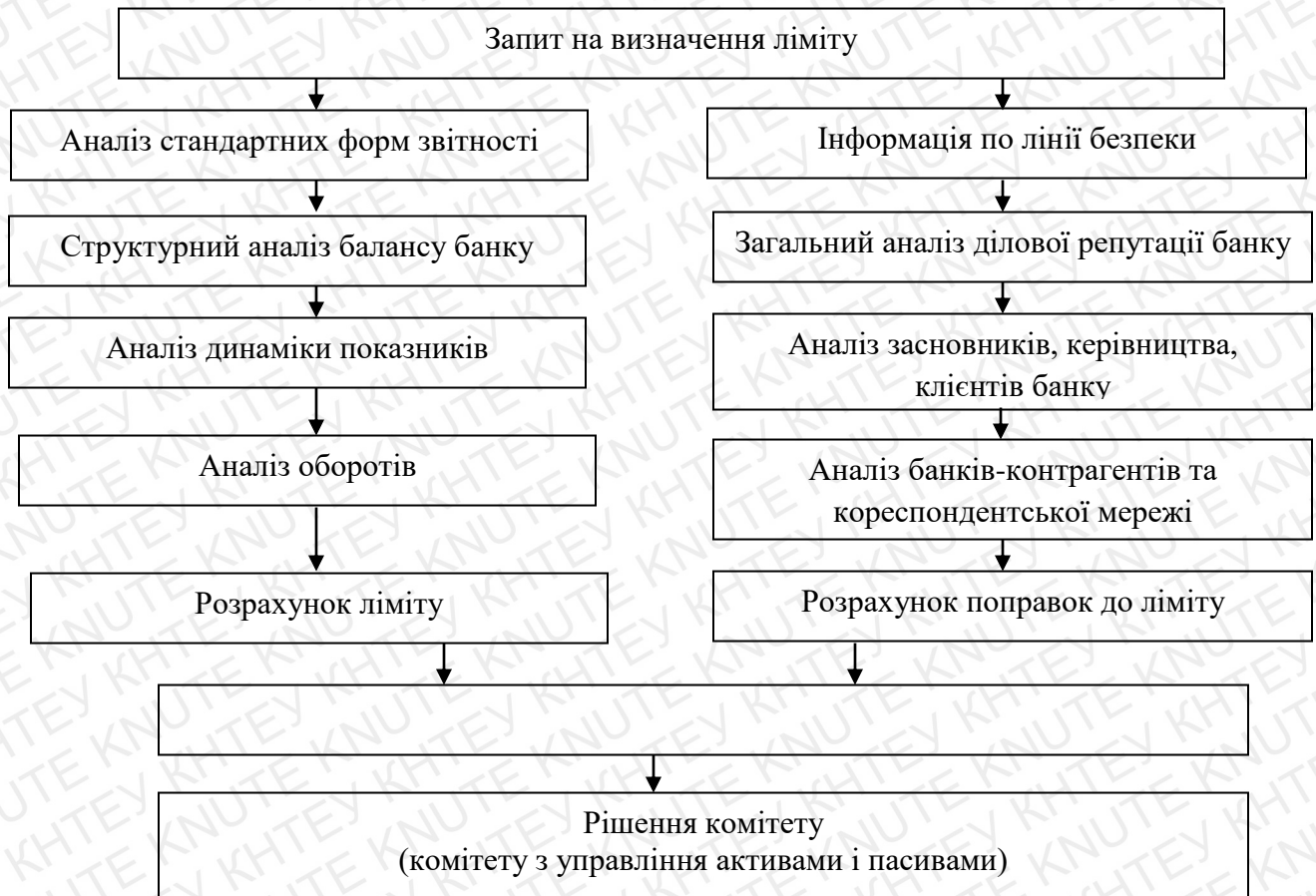

Рис. 3.3. Модель визначення ліміту на банк-контрагент [34]

Основний недолік даної методики полягає в тому, що кредитні операції з однаковим строком дії можуть мати різний ступінь залежності від стану та динаміки фінансових ринків, отже і фактори ризику мають різний вплив на такі операції. Різні операції, навіть за умови однакої терміновості, по-різному впливають на формування кінцевого, підсумкового розміру ліміту. Отже, методика формування системи лімітів на банки-контрагенти повинна передбачати використання значної кількості додаткових поправочних коефіцієнтів та параметрів. [38]

Розглянемо етапи проведення розрахунку загального ліміту міжбанківського кредитування на банк-контрагент.

Етап 1. Проводиться аналіз обов'язкових економічних нормативів діяльності банку-контрагента, основних фінансових показників відповідно до Інструкції про порядок регулювання банківської діяльності в Україні, затвердженої постановою Правління НБУ від 28 серпня 2001 р. № 368 [44].

Етап 2. На основі отриманої інформації визначається сума нормативного ліміту, призначеного для оцінки дотримання банком-контрагентом основних економічних нормативів банківської діяльності, а саме: нормативів капіталу та ліквідності. Розрахунок попередньої суми нормативного ліміту (LN) проводиться на строк «овернайт», до 30 днів та одного року.

Етап 3. Передбачає проведення оперативного аналізу ліквідності банку-контрагента та розрахунок балансового ліміту. Розрахунок балансового ліміту проводиться на основі даних, отриманих у процесі аналізу високоліквідних активів, дохідних активів і платних пасивів, а також валюти балансу. Балансовий ліміт (LB) міжбанківського кредитування визначається як середнє значення між максимальним і мінімальним значеннями вільних ліквідних коштів банку-контрагента.

Етап 4. Проводиться розрахунок максимальної суми ліміту на банк-контрагент по операціях із міжбанківського кредитування як добуток нормативів Н1 та Н7, зважених на коефіцієнт «запасу» збереження незмінності капіталу банку. Розраховані суми попередніх нормативних та балансових лімітів аналізованого банку-контрагента не можуть перевищувати максимальної величини ліміту на банк-контрагент.

Етап 5. Проводиться розрахунок ліміту стійкості, призначеного для формування об'єктивної оцінки фінансового стану банку-контрагента з урахуванням аналізу:

- агрегованого балансу банку-контрагента балансу;
- прибутковості й достатності капіталу для визначення значимості банку-контрагента на ринку банківських послуг;

– рентабельності банку-контрагента для визначення ефективності використання залучених банківських ресурсів.

Ліміт стійкості враховує дотримання банком-контрагентом економічних нормативів ліквідності та розмір стабільної частини високоліквідних активів-нетто із урахуванням ризиків їхньої недостатності та стійкості. На основі отриманих результатів визначається сума ліміту стійкості (LU) за строками проведення міжбанківських кредитних операцій.

Етап 6. Проводиться рейтинговий аналіз банку-контрагента, що передбачає вирішення таких завдань:

– проведення коефіцієнтного експрес-аналізу фінансового стану банку-контрагента. Так, розраховуються коефіцієнти для аналізу достатності капіталу, рівня кредитного ризику, якості активів та пасивів, ліквідності та рентабельності банку-контрагента. На основі отриманих результатів формується висновок про відповідність отриманих результатів нормативним значенням, що свідчить про надійність аналізованого банку-контрагента;

– проведення бального аналізу фінансового стану банку-контрагента. Він призначений для формування зведених бальних даних коефіцієнтного аналізу фінансового стану комерційного банку-контрагента;

– визначення категорії надійності банку-контрагента (1–5 категорій ризику).

На банки-контрагенти, віднесені до четвертої та п'ятої категорій ризику, ліміти не встановлюються [47].

Етап 7. Визначення базового максимального ліміту на банк-контрагент (ML), який розраховується як середнє арифметичне значення між величиною ліміту, визначеною на підставі даних звіту про виконання контрагентом економічних нормативів НБУ (LN), величиною ліміту, розрахованою на підставі даних балансу (LB,) і величиною ліміту стійкості (LU) за відповідними строками міжбанківських операцій. Це дозволяє враховувати не тільки

поточний стан банку-контрагента, але й тенденцію (історію) його розвитку за останні 12 місяців. При цьому розраховуються три категорії базового максимального ліміту: «овернайт», до 30 днів і до одного року.

Етап 8. Проводиться розрахунок загального ліміту на банк-контрагент. Слід відзначити, що загальний ліміт на банк-контрагент – це максимальний сукупний ліміт на даний банк-контрагент за всіма міжбанківськими кредитними операціями, що проводяться.

Загальний базисний ліміт на банк-контрагент залежить від низки чинників, а саме:

- кон'юнктури ринку з урахуванням строків надання міжбанківських кредитів;
- схильності до ризику банку, що приймає рішення про надання міжбанківського кредиту. Тобто загальний базисний ліміт встановлюється таким чином, щоб потенційні втрати від операцій із даним банком-контрагентом протягом певного періоду часу не перевищували допустимий розмір можливих утрат, що визначаються схильністю банку до ризику.

Таким чином, у контексті цієї методики ліміт на банк-контрагент – це обсяг ресурсів, утрата яких із певною ймовірністю (ймовірністю банкрутства банку-контрагента) припустима для банку-кредитора. Установлений ліміт являє собою кількісну характеристику обсягу можливих утрат при проведенні операцій із банком-контрагентом, що відповідає економічному змісту лімітування міжбанківських кредитних операцій як інструменту зниження кредитних ризиків.

Загальна сума ліміту (OL) не може перевищувати двократного розміру розрахункової суми нормативного ліміту (LN), суми балансового ліміту (LB) або 5 % від величини високоліквідних нетто [32].

Розмір базового ліміта на банк-контрагент відповідно встановлюється в залежності від категорії надійності банкі та його валюти балансу (табл. 3.6). [32]

Таблиця 3.6

Розмір базового ліміта згідно методики ПАТ “ПУМБ”

Валюта балансу банка- контрагента (чиста)	Категорія, присвоєна банку-контрагенту				
	Категорія I	Категорія II	Категорія III	Категорія IV	Категорія V
Менше 400 000	-	-	-	\$100 тис.	\$50 тис.
Від 400 001 до 1 000 000	-	-	\$500 тис.	\$300 тис.	\$150 тис.
Від 1 000 000 до 3 000 000	-	\$1000 тис.	\$800 тис.	\$500 тис.	\$400 тис.
Від 3 000 000 до 6 000 000	-	\$2000 тис.	\$1000 тис.	\$800 тис.	\$400 тис.
Від 6 000 000 до 10 000 000	-	\$3000 тис.	\$1500 тис.	\$1000 тис.	\$500 тис.
Більше 10 000 000	\$8 000 тис.	\$5000 тис.	\$2000 тис.	\$1500 тис.	\$500 тис.

Джерело: [32]

Згідно таблиці 3.6 встановлюється базовий ліміт – максимально можливий ліміт на банк за короткостроковими операціями міжбанківського кредитування.

Залежно від ризиковості операцій, що проводяться з банком-контрагентом, значення базового ліміту змінюється відповідно до визначених коефіцієнтів. Так, ліміт на банкнотні операції, які є найменш ризиковими, приймаються з коефіцієнтом 2, а ліміт на векселі, що емітуються банком-контрагентом, - з коефіцієнтом 0,5, так як є досить ризиковим вкладенням. Підсумковий базовий ліміт може бути скоректований на бали, отримані за оцінкою взаємин з банком-контрагентом [47].

Ураховуючи одноманітність оцінок кредитного ризику, можна стверджувати про загальну суму потенційних збитків, які визначаються як величина можливих збитків деякого портфеля фінансових інструментів, розрахованих для заданого довірчого інтервалу та часового періоду. Отже, величина загального ліміту (OL) обмежується таким чином (табл. 3.7). [32]

Таблиця 3.7

**Обмеження розміру загального ліміту на банк-контрагент згідно
методики ПАТ “ПУМБ”**

Категорія банку-контрагента (група ризику)	Чисті активи більше 10 000 млн грн	Чисті активи від 3 000 до 10 000 млн грн	Чисті активи від 1 000 до 3 000 млн грн	Чисті активи менше 1 000 млн грн.
1	ML	ML×0,99	ML×0,95	ML×0,80
2	ML×0,99	ML×0,95	ML×0,80	ML×0,65
3	ML×0,95	ML×0,80	ML×0,65	ML×0,50

Джерело: [32]

Отже, загальний ліміт на банк-контрагент визначається як добуток базового максимального ліміту (ML) на коригуючий коефіцієнт, розмір якого залежить від категорії банку-контрагента (групи ризику) та розміру його чистих активів [2]. Для ПАТ ПУМБ загальний ліміт становить \$8 000 тис.

Запропонована методика дозволяє одержати «прозорий» за змістом показник обсягу ліміту, що є реакцією на ненадійність контрагента й дає змогу оцінити відповідність прийнятих ризиків поточному фінансовому стану й потребам банку.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Міжбанківський кредит є найбільш значущим інструментом регулювання банками своєї поточної ліквідності, при цьому мета банку-кредитора – підвищення ефективності використання своїх низькодохідних ліквідних активів за рахунок короткострокового розміщення на міжбанківському ринку. Як показує світова практика, за рахунок міжбанківських кредитів формується значна частина прибутку банків. До операцій з банком-контрагентом, схильних до кредитного ризику і потребують обмеження, відносяться: міжбанківські кредити; акредитиви без покриття; облік векселів; гарантійні операції; форексні і форвардні операції; операції з купівлі та продажу готівкової валюти і цінних паперів; опціони, свопи.

2. У світовій практиці для перевірки кредитоспроможності банків-контрагентів використовуються такі основні методи: логіко-дедуктивний та емпірико-індуктивний. Мета першого методу полягає в тому, щоб вивести причинну залежність між кредитоспроможністю банку-контрагента у майбутньому та факторами, які впливають на неї. За емпірико-індуктивним методом узагальнюють досвід, пов'язаний з попередніми позичальниками і застосовують його для прийняття рішень стосовно нових кредитів.

Для комплексної оцінки фінансового стану банку-контрагента, використовують методику, розрахунку синтетичного показника його фінансової стійкості та надійності.

3. Аналіз міжбанківського ринку кредитів та депозитів в Україні показав, що роль міжбанківських кредитів у формуванні капіталу вітчизняними банківськими установами поступово зростає протягом тривалого періоду. Динаміка ринку міжбанківських кредитів тісно пов'язана зі змінами обсягів

купівлі та продажу цінних паперів центральним банком, зокрема з операціями з облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП). Ці операції центрального банку зумовлюють зміну резервів комерційних банків, що, у свою чергу, позначається на обсязі та вартості міжбанківських кредитів. Питома вага міжбанківських кредитів у формуванні пасивів вітчизняними банківськими установами постійно змінюється залежно від ситуації на ринку, про що свідчать дані як були розраховані при аналізі. Упродовж 2011-2014 років спостерігається зростання обсягу залучених міжбанківських кредитів, які станом на 01.01.2015 року, а упродовж року їх розмір дещо, що пов'язано із нестабільною економічною ситуацією в банківській системі України. Факт того, що частка міжбанківських кредитів в загальних структурах кредитів та зобов'язань комерційних банків України займає вагоме місце (коливаючись у межах від 6 до 25 %) засвідчує доцільність вивчення міжбанківського кредиту (МБК) і тенденцій ринку МБК.

4. Варто зауважити, що міжбанківський кредит є оперативним методом залучення коштів, але водночас дорогим джерелом капіталу для банків. Ці кошти використовуються зазвичай для оперативного регулювання ліквідності балансу банку, а також для надання кредитів вигідним позичальникам. Таким чином, встановлення надвисокої ціни на товар грошового ринку порушує принцип ефективності процентної політики, зумовлює високі ціни на ринку середньо- та довгострокових кредитів і спричиняє згортання відтворювальних процесів у реальному секторі економіки та населення. Зазначене свідчить, що поряд з несприятливими макроекономічними факторами на вітчизняному грошовому ринку досі мають місце суттєві недоліки грошово-кредитної політики держави, які перешкоджають відновленню цінової стабільності і потребують як найшвидшого подолання.

5. При оцінці ступеня надійності банків-контрагентів і обсягу ліміту беруться до уваги результати: якісного аналізу банку-контрагента; аналізу

фінансового стану банку-контрагента; оцінки взаємовідносин банку-контрагента з банком, який визначав би ліміт. Для визначення кредитоспроможності банку-контрагента виявляються емпіричні чинники, до яких відносяться: 1) наявність негативних стосунків між керівниками банків; 2) негативний висновок служби безпеки; 3) інформація про закриття на даний банк лімітів з боку великої кількості інших банків; 4) інформація про санкції, накладені на даний банк з боку державних наглядових органів; 5) істотні зміни в керівних органах банку.

6. Визначення комплексної рейтингової оцінки є суб'єктивним процесом. Результати оцінки кредитоспроможності ПАТ «ПУМБ» дозволили зробити висновок, що він має відносно високу забезпеченість власним капіталом і, отже, високу надійність, тобто він досяг такого рівня, що не залежить від стихій у залученні вільних коштів грошового ринку, бо має власні засоби, більш дешеві, які можна розміщувати в кредити суб'єктам господарювання і в інвестиції. Для банку характерним є високий рівень ліквідності та рентабельності активів.

7. Ліміт на банк-контрагент – це обсяг ресурсів, утрата яких із певною ймовірністю (ймовірністю банкрутства банку-контрагента) припустима для банку-кредитора. Установлений ліміт являє собою кількісну характеристику обсягу можливих утрат при проведенні операцій із банком-контрагентом, що відповідає економічному змісту лімітування міжбанківських кредитних операцій як інструменту зниження кредитних ризиків. Залежно від ризиковості операцій, що проводяться з банком-контрагентом, значення базового ліміту змінюється відповідно до визначених коефіцієнтів. Загальний ліміт на банк-контрагент визначається як добуток базового максимального ліміту (ML) на коригуючий коефіцієнт, розмір якого залежить від категорії банку-контрагента (групи ризику) та розміру його чистих активів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bis.org/publ/bcbs107.htm>.
2. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bis.org/publ/bcbs107.htm>.
3. Schumpeter J. Theory of Economic Development / J. Schumpeter. – Cambridge : Cambridge University Press, 1912. – 2012 p.
4. Азаренкова Г. М. Рейтингове оцінювання як метод визначення кредитоспроможності позичальників банку / Г. М. Азаренкова, О. О. Беленкова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). – 2011. – № 1 (10). – С. 219–223.
5. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. ; за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с.
6. Андреева Е. А. Обеспечение экономической безопасности российского многофилиального банка с иностранным участием : дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 / Е. А. Андреева. – Москва, 2014. – 184 с.
7. Афанасенко М. В. Сутність та значення рейтингових оцінок у процесі управління банком [Електронний ресурс] / М. В. Афанасенко // Вісник Української академії банківської справи. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ». – 2011. – № 1 (30). – Режим доступу : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUABS/2011_1/30_03_09.pdf.
8. Банковское дело. Управление и технологии / Под ред. проф. А.М. Тавасиева. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 641 с.

9. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру / О. І. Барановський // Економіка і прогнозування. – 2006. – №1. – С. 7-25.
10. Батковський В. А. Рейтингова оцінка діяльності банків / В. А. Батковський // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 145–151.
11. Васильченко З. Теоретична концепція оцінки економічної безпеки банку / З. Васильченко, І. Васильченко // Банківська справа. – 2006. – № 4. – С. 36-45.
12. Вітлінський В.В. Кредитний ризик комерційного банку. /Вітлінський В.В., - К., —Знання, 2006 – 320 с.
13. Гайдук В. И. Финансовая безопасность коммерческих банков: критерии и индикаторы / В. И. Гайдук, А. Л. Вороков, Н. В. Гайдук // Научный журнал КубГАУ. – 2015. – №114(10). – Режим доступа : <http://ej.kubagro.ru/2015/10/pdf/06.pdf>
14. Гідулян А. Актуальні питання поліпшення методики оцінки кредитоспроможності позичальників банками України / А. Гудулян // Вісник НБУ. – 2012. – С. 50–53.
15. Гордіца Т. М. Сучасні методики рейтингування банків України: теорія і практика інформаційної відкритості для вкладників грошових коштів [Електронний ресурс] / Т. М. Гордіца // Економічні науки : зб. наук. пр. – 2011. – Вип. 7. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/23SMR.pdf.
16. Інфляційний звіт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=742185
17. Евлахова Ю.С. Сравнительная оценка репутационного риска как инструмент регулирования системно значимых банков / Ю.С. Евлахова // Дайджест-Финансы – 2016. – № 2. – С. 52–60.
18. Коробова Г. Г. Банковское дело. – М.: Юрист, 2002. – 751 с.
19. Кох Т.У. Управление банком / Пер.с англ.: в 5-ти кн. – Уфа: Спектр, 2012.

– 720 с.

20. Коцовська Р. Р., Павлишин О. П., Хміль Л. М. Банківські операції. – К.: УБС НБУ; Знання, 2010. – 390 с.
21. Крупка І. М. Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки / І. М. Крупка // Бізнес Інформ. – 2012. – № 6. – С. 168-175.
22. Крупка М. І. Банківські операції. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 312 с.
23. Кузнєцова Л. В. Фінанси банку: теорія, методологія, управління : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.08 / Кузнєцова Людмила Вікторівна ; Одес. держ. екон. ун-т. – Одеса, 2009. – 497 с.
24. Лексис В. Кредит и банки. / Лексис В. - М.: Перспектива, 2003.
25. Лобінцева Я. Особливості функціонування міжбанківського кредитного ринку України в сучасних умовах / Я. Лобінцева // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.conferences.neasmo.org.ua/>.
26. Маслак Н. Г., Пашкурова Н. П. Використання трирівневої методики встановлення ліміту кредитування на банк-контрагент у системі управління кредитним ризиком // [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://fkd.org.ua/article/download/29643/26528>
27. Міжнародні рейтингові агентства, які мають право визначати обов'язкові за законом рейтингові оцінки емітентів та цінних паперів : матеріали офіц. сайта Нац. комісії з цінних паперів та фонд. Ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nssmc.gov.ua/user_files/content/807/1315839285.doc.
28. Мороз А.Н. Банківські операції. / Мороз А.Н., - К.: КНЕУ, 2010. – 603 с.
29. Наточеева Н. Н. Методология обеспечения стратегической финансовой безопасности коммерческих банков / Н. Н. Наточеева // Экономика. Налоги. Право. – 2011. – №4. – С. 79-88.

30. Операції комерційних банків / Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук, Я. Грудзевич, М. Вознюк. – К.: Алерта; Львів: ЛБІ НБУ, 2003. – 500 с.
31. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
32. Офіційний сайт Національного банку України. Банківський нагляд. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097
33. Офіційний сайт ПУМБ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pumb.ua/>
34. Пастернак А. Аналіз банків-контрагентів на ринку міжбанківського кредитування / А. Пастернак // Ринок цінних паперів України. - 2012. - № 5-6. - С. 11-16. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rcpu_2012_5-6_3
35. Полищук А.И. Оценка кредитной активности на основе публикуемой отчетности // Банковское дело. – 2008. – №6. – С. 72-76
36. Поморина М.А., Кравец О.Б. Инвестиционный бизнес банка как инновация в его деятельности // Банковское дело. – 2008. – №2. – С. 85-90
37. Постанова НБУ «Про відкриття та використання уповноваженими банками кореспондентських рахунків в іноземній валюті 1-ї групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів у банках Латвійської Республіки» від 20.12.2013 № 527 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0527500-13>
38. Постанова НБУ «Про затвердження Положення про відкриття та функціонування в уповноважених банках України рахунків банків-кореспондентів в іноземній валюті та в гривнях» від 26.03.1998 № 118 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-98>

39. Постанова НБУ «Про затвердження Правил реєстрації кореспондентських рахунків банків Національним банком України 4 вересня 2001 р. за №780/5971 та інші нормативні акти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0780-01>
40. Постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004. №361 «Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04>
41. Постанова Правління Національного банку України від 08.05.2002 №171 «Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0171500-02>
42. Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001. №368 «Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
43. Постанова Правління Національного Банку України від 30.06.2016 № 351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>.
44. Про започаткування та здійснення діяльності кредитних установ : Директива 2006/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу від 14.06.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_862.
45. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Правління Національного Банку України від 30.06.2016 № 351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>

46. Постанова НБУ від 01.03.2016 року № 129 «Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.
47. Прасол А.Б., Орлова И.И. Лимитирование как способ снижения кредитного риска в межбанковской кредитной практике // Финансы и кредит. – 2008. – №47. – С. 39-47
48. Різник Н. С. Теоретичні підходи до побудови методики діагностики фінансової безпеки банку / Н. С. Різник // Фінансова система України : зб. наук. пр. – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2008. – Вип. 10. – Ч. 3. – С. 195-201.
49. Самородов Б. В. Методологія управління фінансовим розвитком банку : монографія / Борис Вадимович Самородов. – К. : УБС НБУ, 2012. – 307 с.
50. Самородов Б. В. Модифікація таксонометричного методу з урахуванням компетентностей експертів при рейтингуванні банків / Б. В. Самородов // Вісник Української академії банківської справи. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – № 2 (31). – С. 62–66.
51. Семко В.М. Механізм розрахунку та встановлення лімітів на ринку міжбанківського кредитування / В.М. Семко // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pk.napks.edu.ua/library/compilations_vak/eiu/2013/6/p_137_142.pdf/
52. Семко В.М. Проблеми оцінки фінансового стану банків-контрагентів в Україні та шляхи їх вирішення / В.М. Семко // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 2(35) 2013 р. – С. 80-83.
53. Снігурська Л. П. Банківські операції та послуги. – К.: МАУП, 2006. – 456 с.
54. Структура активів, зобов'язань, власного капіталу, фінансових результатів

діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

- 55.Терещенко О. Нові підходи до оцінки кредитспроможності позичальників – юридичних осіб / О. Терещенко // Вісник НБУ. – 2012. – С. 26–30.
- 56.Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / А. О. Спіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбродський та ін. ; заг. ред. : А. О. Спіфанов ; ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2009. – 295 с.
- 57.Франчук В. І. Науково-методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки комерційного банку / В. І. Франчук. С. І. Мельник // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ : серія економічна : зб. наук. пр. – 2012. – №1. – С. 48-58.
- 58.Хачатурян Г. Ю. Институциональные основы обеспечения экономической безопасности банковской системы Российской Федерации в современных условиях: автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.01 / Г. Ю. Хачатурян. – Москва, 2010. – 27 с.
- 59.Черенков В. Е. Современные направления и механизмы обеспечения экономической безопасности банковской системы России : дис. ... канд. экон. наук: спец. 05.13.10 / В. Е. Черенков ; Российская академия государственной службы при Президенте РФ. – Москва, 2005. – 174 с.
- 60.Штаєр О. М. Формування універсальної системи оцінки економічної безпеки банку / О. М. Штаєр, О. М. Колодізєв // Проблеми економіки. – 2011. – № 2. – С. 67-75.

ДОДАТКИ

Додаток А

Клас банку-контрагента (п. 76 Розділу III «Загальні вимоги до визначення кредитного ризику за кредитами на індивідуальній основі» Постанови

Правління НБУ № 351 від 30.06.2016 р.

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/page>)

Класи	Критерії віднесення
клас 1	фінансовий стан упродовж останніх шести місяців поспіль високий; динаміка абсолютних і відносних показників фінансової звітності є стабільно позитивною; звіт аудитора містить немодифіковану думку; кількість календарних днів прострочення погашення боргу не перевищує трьох днів; банк-боржник (нерезидент) має кредитний рейтинг не нижчий, ніж "А-" згідно з міжнародною шкалою, підтверджений агентством (компанією) Standard&Poor's, або аналогічний рейтинг інших провідних світових рейтингових агентств (компаній)
клас 2	фінансовий стан упродовж останніх шести місяців поспіль добрий; динаміка абсолютних і відносних показників фінансової звітності є переважно позитивною; звіт аудитора містить немодифіковану думку/модифіковану думку із застереженнями; кількість календарних днів прострочення погашення боргу не перевищує семи днів; банк-боржник (нерезидент) має кредитний рейтинг не нижчий, ніж "BBB-" згідно з міжнародною шкалою, підтверджений агентством (компанією) Standard&Poor's, або аналогічний рейтинг інших провідних світових рейтингових агентств (компаній)
клас 3	фінансовий стан упродовж останніх шести місяців поспіль задовільний; динаміка абсолютних і відносних показників фінансової звітності є різноспрямованою; звіт аудитора містить модифіковану думку із застереженнями; кількість календарних днів прострочення погашення боргу не перевищує 15 днів; банк-боржник (нерезидент) має кредитний рейтинг не нижчий, ніж "В-" згідно з міжнародною шкалою, підтверджений агентством (компанією) Standard&Poor's, або аналогічний рейтинг інших провідних світових рейтингових агентств (компаній)
клас 4	фінансовий стан упродовж останніх шести місяців поспіль незадовільний; абсолютні і відносні показники фінансової

	звітності мають негативну динаміку; звіт аудитора містить модифіковану думку із застереженнями; кількість календарних днів прострочення погашення боргу не перевищує 30 днів; наявні випадки невиконання в строк розрахункових документів з вини банку; банк-боржник (нерезидент) має кредитний рейтинг не нижчий, ніж "С" згідно з міжнародною шкалою, підтверджений агентством (компанією) Standard&Poor's, або аналогічний рейтинг інших провідних світових рейтингових агентств (компаній)
клас 5	фінансовий стан упродовж останніх шести місяців поспіль критичний; абсолютні та відносні показники фінансової звітності мають стабільно негативну динаміку; звіт аудитора містить негативну думку/відмову від висловлення думки або його немає (крім банку зі строком діяльності менше ніж один рік); кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить більше 30 днів; наявні розрахункові документи не виконані в строк з вини банку; банк-боржник (нерезидент) має кредитний рейтинг нижчий, ніж "С" згідно з міжнародною шкалою, підтверджений агентством (компанією) Standard&Poor's, або аналогічний рейтинг інших провідних світових рейтингових агентств (компаній), визначених [1], або такого рейтингу в боржника (нерезидента) немає

Додаток Б

«Ваговий коефіцієнт ризику для банків-позичальників, %»

Кредитний рейтинг	AAA до AA-	A+ до A-	BBB+ до BBB-	BB+ до B-	Нижче B-	Без рейтингу
Ваговий коефіцієнт ризику. Опція 1	20	50	100	100	150	100
Кредитний рейтинг	AAA до AA-	A+ до A-	BBB+ до BBB-	BB+ до B-	Нижче B-	Без рейтингу
Ваговий коефіцієнт ризику. Опція 2	20	50	20	50	150	20

Етапи проведення розрахунку загального ліміту міжбанківського кредитування на банк контрагент

Етапи	Характеристика
I	Проведення аналізу обов'язкових економічних нормативів діяльності банку контрагента, основних фінансових показників
II	Визначення суми нормативного ліміту, призначеного для оцінки дотримання банком контрагентом основних економічних нормативів банківської діяльності, а саме: нормативів капіталу та ліквідності. Розрахунок попередньої суми нормативного ліміту (LN) проводиться на строк «овернайт», до 30 днів та до одного року.
III	Проведення оперативного аналізу ліквідності банку контрагента та розрахунок балансового ліміту. Розрахунок балансового ліміту проводиться на основі даних, отриманих у процесі аналізу високоліквідних активів, дохідних активів і платних пасивів, а також валюти балансу. Балансовий ліміт (LB) міжбанківського кредитування визначається як середнє значення між максимальним і мінімальним значеннями вільних ліквідних коштів банку контрагента
IV	Розрахунок максимальної суми ліміту на банк контрагент по операціях із міжбанківського кредитування як добуток нормативів Н1 та Н7, зважених на коефіцієнт «запасу» збереження незмінності капіталу банку. Розраховані суми попередніх нормативних та балансових лімітів аналізованого банку контрагента не можуть перевищувати максимальної величини ліміту на банк контрагент
V	Розрахунок ліміту стійкості, призначеного для формування об'єктивної оцінки фінансового стану банку контрагента з урахуванням аналізу: агрегованого балансу банку контрагента балансу; прибутковості й достатності капіталу для визначення значимості банку контрагента на ринку банківських послуг; рентабельності банку контрагента для визначення ефективності використання залучених банківських ресурсів.
VI	Рейтинговий аналіз банку контрагента, що передбачає вирішення таких завдань: проведення коефіцієнтного експрес аналізу фінансового стану банку контрагента. Так, розраховуються коефіцієнти для аналізу достатності капіталу, рівня кредитного ризику, якості активів та пасивів, ліквідності та рентабельності банку контрагента. На основі отриманих результатів формується висновок про відповідність отриманих результатів нормативним значенням, що свідчить про надійність аналізованого банку контрагента; проведення бального аналізу фінансового стану банку контрагента. Він призначений для формування зведених бальних даних коефіцієнтного аналізу фінансового стану комерційного банку контрагента; визначення категорії надійності банку контрагента (1–5 категорії ризику). На банки контрагенти, віднесені до четвертої та п'ятої категорій ризику, ліміти не встановлюються.
VII	Визначення базового максимального ліміту на банк контрагент (ML), який розраховується як середнє арифметичне значення між величиною ліміту, визначеною на підставі даних звіту про виконання контрагентом економічних нормативів НБУ (LN), величиною ліміту, розрахованою на підставі даних балансу (LB,) і величиною ліміту стійкості (LU) за відповідними строками міжбанківських операцій. Це дозволяє враховувати не тільки поточний стан банку контрагента, але й тенденцію (історію) його розвитку за останні 12 місяців. При цьому розраховуються три категорії базового максимального ліміту: «овернайт», до 30 днів і до одного року.
VIII	Розрахунок загального ліміту на банк контрагент. Слід відзначити, що загальний ліміт на банк контрагент – це максимальний сукупний ліміт на даний банк контрагент за всіма міжбанківськими кредитними операціями, що проводяться.

ДОДАТОК Г

Документи, які потрібні для відкриття кореспондентських рахунків банків резидентів та нерезидентів в іноземній валюті згідно постанови НБУ 26.03.1998 №118 [8].

Банків-резидентів України:

- заява на відкриття рахунку;
- копія банківської ліцензії та генеральної ліцензії (засвідчена нотаріально);
- копія статуту банку (засвідчена нотаріально);
- останній річний звіт (на дату складання, що передуює даті подання заяви про відкриття рахунку);
- баланс на останню дату (на 1 число місяця, що передуює даті подання заяви про відкриття рахунку);
- картка із зразками підписів згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України;
- перелік банків-кореспондентів;

Банків-резидентів країн СНД і Балтії (крім центральних банків іноземних країн):

- заява на відкриття рахунку;
- копія ліцензії (засвідчена нотаріально) Центрального банку країни (якщо це передбачено законодавством країни);
- копія статуту банку (засвідчена нотаріально);
- останній річний звіт (на дату складання, що передуює даті подання заяви про відкриття рахунку);
- баланс на останню дату (на 1 число місяця, що передуює даті подання заяви про відкриття рахунку);
- картка з зразками підписів (2 прим., засвідчені в нотаріальному порядку) або альбом зі зразками підписів, засвідчений печаткою банку;

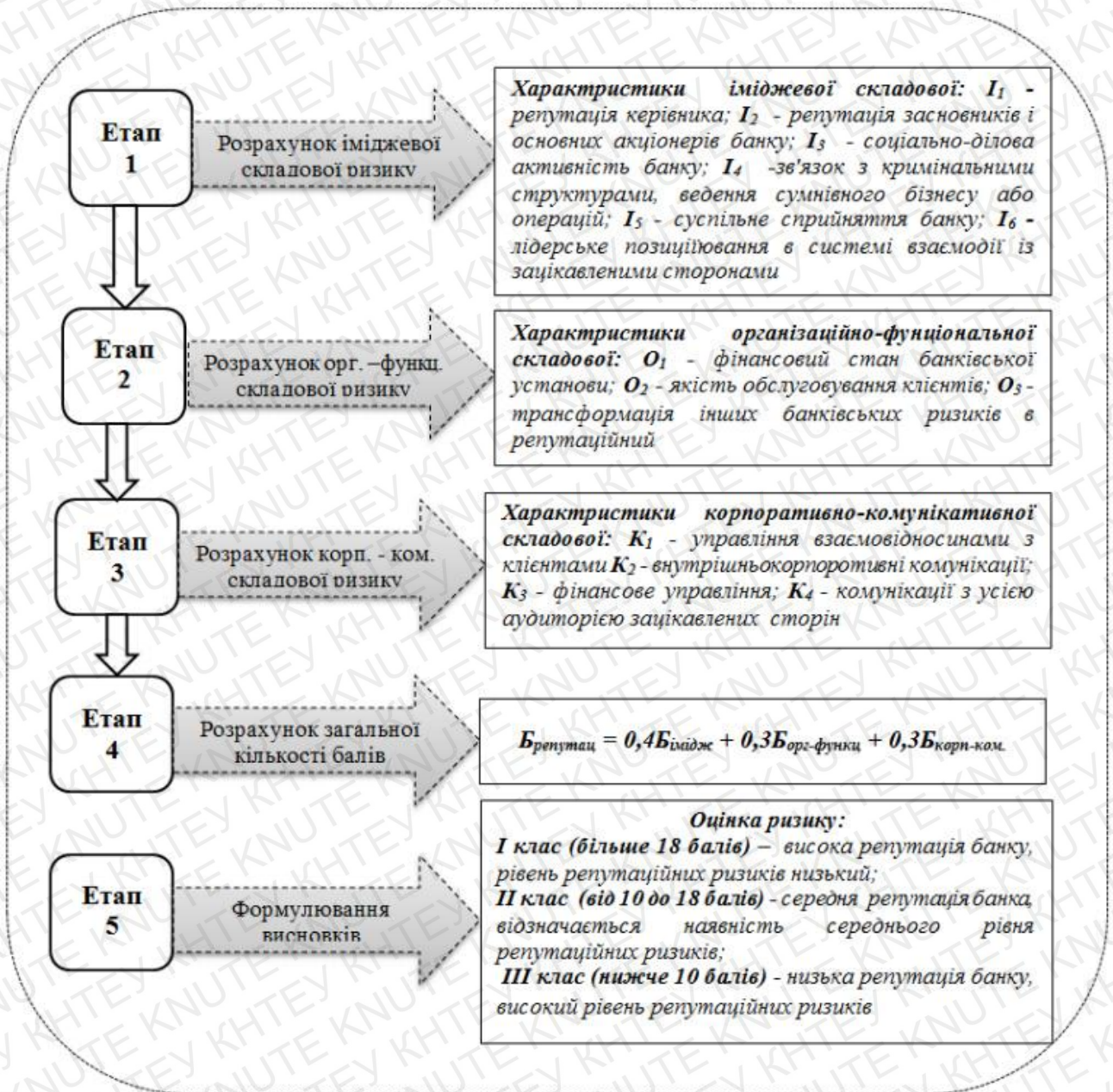
- перелік банків-кореспондентів;

Банків-резидентів інших країн (крім країн СНД і Балтії, центральних банків іноземних країн та кореспондентських рахунків Європейського банку реконструкції та розвитку (далі - ЄБРР):

- заява про відкриття рахунку;
- копія легалізованої ліцензії Центрального банку країни (якщо це передбачено законодавством країни);
- копія легалізованого статуту банку (якщо це передбачено законодавством країни) або іншого документа відповідно до законодавства країни реєстрації банку;
- останній річний звіт (на дату складання, що передує даті подання заяви про відкриття рахунку);
- баланс на останню дату (на 1 число місяця, що передує даті подання заяви про відкриття рахунку);
- альбом зразків підписів;
- перелік банків-кореспондентів.

ЄБРР та центральних банків іноземних країн:

- заява про відкриття рахунку;
- альбом зразків підписів;
- перелік банків-кореспондентів.

Методика оцінки репутаційної складової оцінки банку-контрагента та рівня репутаційного ризику

ДОДАТОК Е

Додаток Е-1

Значення показника надійності ПАТ «ПУМБ» [19]

№ з/п	Назва показника	Роки		
		2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	Капітал банку (К), тис.грн.	3666649	4048295	4873260
2	Залучені кошти (Зк) тис.грн.	33977442	40504313	41659069
3	Коефіцієнт надійності (ряд.1/ряд.2)	0,11	0,10	0,12

Джерело: складено автором на основі [32, 33]

Додаток Е-2

Значення показника ліквідності ПАТ «ПУМБ» [19]

№ з/п	Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	Ліквідні активи, тис. грн.	35297322	42104137	43117296
2	Зобовязання банку, тис. грн.	3397744	40504313	41659069
3	Коефіцієнт ліквідності (ряд.1: ряд. 2)	1,0388	1,03950	1,03500

Джерело: складено автором на основі [32, 33]

Додаток Е-3

Значення показника поточної рентабельності ПАТ «ПУМБ» [19]

№ з/п	Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	Операційний прибуток, тис. грн.	402980	447574	952570
2	Витрати, тис. грн.	1645628	1839874	2906786
3	Коефіцієнт поточної рентабельності (стр.1: стр.2)	0,24	0,24	0,33

Джерело: складено автором на основі [32, 33]

Додаток Е-4

Значення показника забезпеченості власними засобами ПАТ «ПУМБ» [19]

№ з/п	Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	Джерела власних засобів, тис. грн.	3666649	4048295	4873260
2	Необоротні активи, тис. грн.	1917868	1874549	1715530
3	Оборотні активи, тис. грн.	6425826	7937854	8225321
4	Коефіцієнт забезпеченості власними засобами (ряд.1-ряд.2)/ряд.3)	0,27215	0,27385	0,38390

Джерело: складено автором на основі [32, 33]

Додаток Е-5

Значення крос-коефіцієнту методики В. С. Кромонава ПАТ «ПУМБ» [19]

№ з/п	Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	Сукупні зобов'язання, тис. грн.	33977442	40504313	41659069
2	Працюючі активи, тис. грн.	26287616	24755755	25495599
3	Крос-коефіцієнт методики В. С. Кромонава, (ряд..1:ряд..2)	2,29252	2,63616	2,63397

Джерело: складено автором на основі [32, 33]

Додаток Е-6

Значення коефіцієнту фондової капіталізації прибутку ПАТ «ПУМБ» [19]

№ з/п	Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	1. Власні ресурси банку, тис. грн.	3666649	4048295	4873260
2	2. Внесок засновників, тис. грн.	3294492	3294492	3294492
3	3. Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку (ряд.1:ряд.2)	1,11296	1,22881	1,47921

Джерело: складено автором на основі [32, 33]

Порівняльна характеристика методики оцінки банків-контрагентів ПАТ ПУМБ та оновленої методики, запропонованої автором

№	Назва показника	Методика ПАТ ПУМБ	Оновлена методика, запропонована автором
<i>I. Кількісні показники</i>			
1.	Фінансові показники		
1.1	Чистий прибуток, млн.грн.	+	+
1.2	Сукупні активи, млн.грн.	+	+
1.3	Коефіцієнт прибутковості	+	+
1.4	Активи, зважені за ступенем ризику, млн.грн.	+	+
1.5	Коефіцієнт ризикованості активів	+	+
1.6	Доход банку, млн.грн.	+	+
1.7	Середні активи, млн.грн.	+	+
1.8	Коефіцієнт оборотності активів	+	+
2.	Коефіцієнт ліквідності активів:		
2.1	H4,%	+	+
2.2	H5,%	+	+
2.3	H6,%	+	+
3.	Показники кредитоспроможності		+
3.1	Коефіцієнт надійності,%	+	+
3.2	Коефіцієнт ліквідності	+	+
3.3	Коефіцієнт поточної рентабельності	+	+
3.4	Коефіцієнт забезпеченості власними засобами	-	+
3.5	Крос-коефіцієнт методики В. С. Кромонава	+	+
3.6	Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	-	+
3.7	Інтегральний показник кредитоспроможності банку-контрагента	+	+
<i>II. Якісні показники</i>			
2.1	Характеристика іміджевої складової	+	+
2.2	Характеристика організаційно-функціональної складової	-	+
2.3	Оцінка корпоративно-комунікаційної складової	-	+

ДОДАТОК 3

Фінансова звітність ПАТ ПУМБ

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»
Звіт про фінансовий стан на 31 грудня 2016 року

(у тисячах гривень)

	Прим.	2016 рік	2015 рік
Активи			
Грошові кошти в касі та дорозі	6	1 162 368	1 244 442
Кошти на рахунках в Національному банку України	7	1 213 522	897 908
Заборгованість інших банків	8	5 561 964	4 283 476
<i>Цінні папери:</i>	9		
- які оцінюються за справедливою вартістю з відображенням переоцінки як прибутку або збитку		277 873	263 387
- наявні для продажу		9 132 655	2 320 493
Кредити клієнтам	10	24 755 755	26 287 616
Поточний актив з податку на прибуток		45 405	45 405
Інші активи	12	528 517	383 496
Основні засоби	11	1 213 395	1 209 023
Інвестиційна власність	11	185 857	188 554
Нематеріальні активи	11	287 578	243 299
Відстрочені податкові активи	28	187 719	276 992
Всього активів		44 552 608	37 644 091
Зобов'язання			
Заборгованість перед Національним банком України	13	-	485 426
Заборгованість перед іншими банками	14	1 147 889	224 827
Кошти клієнтів	15	33 185 516	27 584 757
Випущені депозитні сертифікати	16	691 371	-
Випущені єврооблігації	17	4 290 540	4 722 461
Інші позикові кошти	18	18 995	26 289
Інші зобов'язання	19	679 252	441 508
Субординований борг	20	490 750	492 174
Всього зобов'язань		40 504 313	33 977 442
Власний капітал			
Акціонерний капітал	22	3 294 492	3 294 492
Емісійний дохід	22	101 660	101 660
Резерв переоцінки основних засобів	22	509 866	538 213
Резерв переоцінки цінних паперів, наявних для продажу	22	30 155	(2 153)
Резервний фонд	22	1 475 430	1 475 430
Непокритий збиток	22	(1 363 308)	(1 740 993)
Всього власного капіталу		4 048 295	3 666 649
Всього зобов'язань та власного капіталу		44 552 608	37 644 091

Підписано від імені Правління 13 березня 2017 року

С.П. Черненко (Голова Правління)

І.О. Кожевин (Фінансовий директор)

О.О. Полещук (Головний бухгалтер)

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»
Звіт про фінансові результати за 2016 рік

(у тисячах гривень)

	Прим.	2016 рік	2015 рік
Процентні доходи	24	5 045 757	5 247 732
Процентні витрати	24	(2 913 481)	(3 101 233)
Чисті процентні доходи		2 132 276	2 146 499
Резерв під знецінення кредитів	8, 10	(1 342 526)	(4 821 208)
Чисті процентні прибутки/(збитки) після вирахування резерву під знецінення кредитів		789 750	(2 674 709)
Комісійні доходи	25	1 329 330	1 222 954
Комісійні витрати	25	(348 397)	(313 665)
Чисті комісійні доходи		980 933	909 289
<i>Чисті прибутки від операцій з іноземними валютами:</i>			
- торгові операції		391 190	587 132
- курсові різниці		72 267	940 275
<i>Чисті прибутки/(збитки) від цінних паперів, які оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток:</i>			
- торгові операції		727	4 752
- зміна справедливої вартості		(2 251)	11 373
<i>Чисті прибутки/(збитки) від цінних паперів, наявних для продажу:</i>			
- торгові операції		1 959	(2 426)
- збитки від зменшення корисності		-	(1 519)
Чистий прибуток/(збиток) від переоцінки інвестиційної власності	11	3 422	(44 243)
Чистий збиток від похідних фінансових інструментів		(34 190)	(332 246)
Чистий збиток від реструктуризації іпотечних кредитів наданих фізичним особам в іноземній валюті	10	(28 508)	(29 346)
Відрахування до резерву під зобов'язання, гарантії та акредитиви	31	2 513	(22)
Інші доходи	26	109 636	121 868
Операційний дохід/(збиток)		2 287 448	(509 822)
Операційні витрати	27	(1 839 874)	(1 645 628)
Прибуток/(збиток) до оподаткування		447 574	(2 155 450)
(Витрати)/дохід з податку на прибуток	28	(80 563)	402 980
Чистий прибуток/(збиток) за звітний період		367 011	(1 752 470)
Прибуток/(збиток) на акцію (виражений в гривнях на акцію)	33	25,62	(122,35)

Підписано від імені Правління 13 березня 2017 року

С.П. Черненко (Голова Правління)

І.О. Кожевин (Фінансовий директор)

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»
Звіт про фінансовий стан на 31 грудня 2017 року

(у тисячах гривень)

	Прим.	2017 рік	2016 рік
Активи			
Грошові кошти в касі та дорозі	6	1 499 210	1 162 368
Кошти на рахунках в Національному банку України	7	1 178 795	1 213 522
Заборгованість інших банків	8	5 547 316	5 561 964
Цінні папери:	9		
- які оцінюються за справедливою вартістю з відображенням переоцінки як прибутку або збитку		162 887	277 873
- наявні для продажу		10 233 489	9 132 655
Кредити клієнтам	10	25 495 599	24 755 755
Поточний актив з податку на прибуток		2 405	45 405
Інші активи	12	697 098	528 517
Основні засоби	11	1 253 795	1 213 395
Інвестиційна власність	11	149 347	185 857
Нематеріальні активи	11	300 003	287 578
Відстрочені податкові активи	27	12 385	187 719
Всього активів		46 532 329	44 552 608
Зобов'язання			
Заборгованість перед іншими банками	13	865 004	1 147 889
Кошти клієнтів	14	37 194 276	33 185 516
Випущені депозитні сертифікати	15	187 194	691 371
Випущені ссорооблігації	16	1 915 014	4 290 540
Інші позикові кошти	17	11 193	18 995
Інші зобов'язання	18	996 732	679 252
Субординований борг	19	489 656	490 750
Всього зобов'язань		41 659 069	40 504 313
Власний капітал			
Акціонерний капітал	21	3 294 492	3 294 492
Емісійний дохід	21	101 660	101 660
Резерв переоцінки основних засобів	21	484 116	509 866
Резерв переоцінки цінних паперів, наявних для продажу	21	69 293	30 155
Резервний фонд	21	1 475 430	1 475 430
Непокритий збиток	21	(551 731)	(1 363 308)
Всього власного капіталу		4 873 260	4 048 295
Всього зобов'язань та власного капіталу		46 532 329	44 552 608

Підписано від імені Правління 29 березня 2018 року

С.П. Черненко (Голова Правління)

І.О. Кожевин (Фінансовий директор)

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»
Звіт про фінансові результати за 2017 рік

(у тисячах гривень)

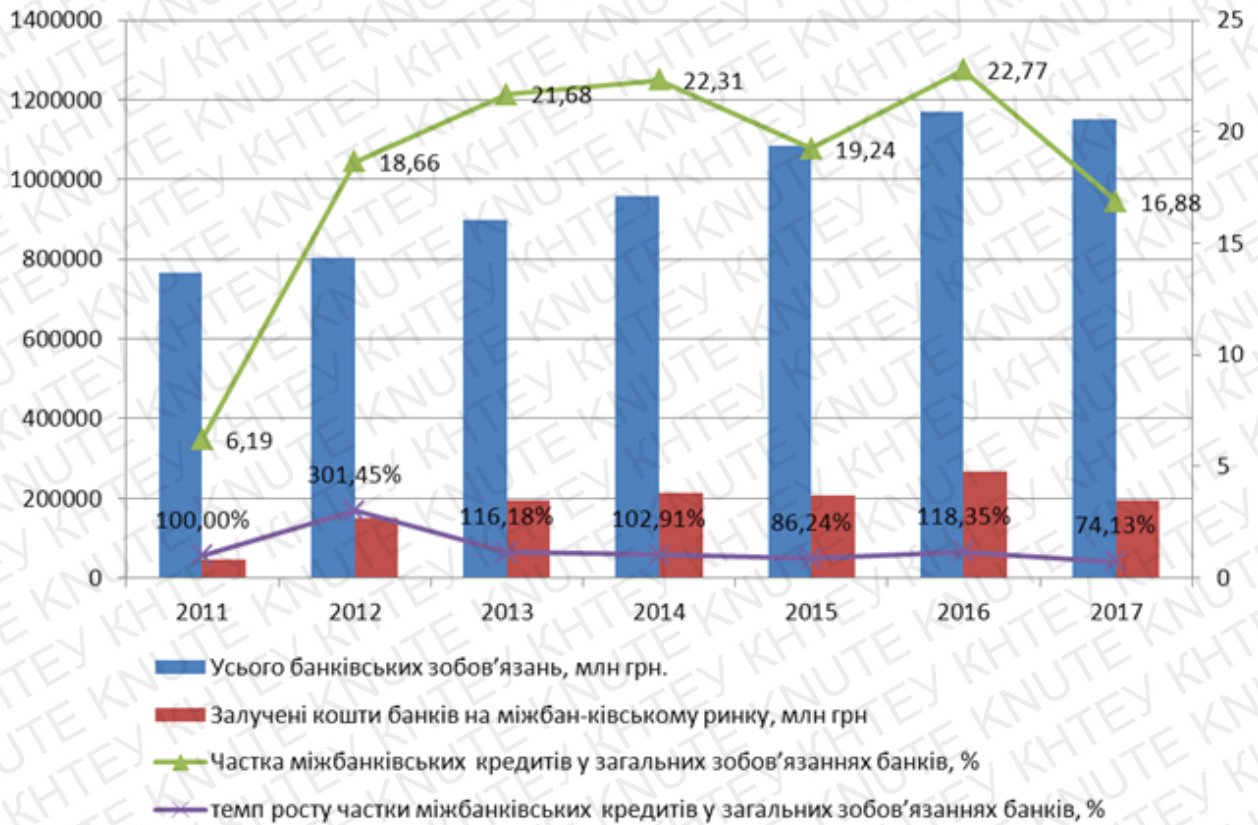
	Прим.	2017 рік	2016 рік
Процентні доходи	23	5 162 044	5 045 757
Процентні витрати	23	(2 153 448)	(2 913 481)
Чисті процентні доходи		3 008 596	2 132 276
Резерв під знецінення кредитів	8, 10	(1 156 679)	(1 342 526)
Чисті процентні прибутки після вирахування резерву під знецінення кредитів		1 851 917	789 750
Комісійні доходи	24	1 728 227	1 329 330
Комісійні витрати	24	(459 645)	(348 397)
Чисті комісійні доходи		1 268 582	980 933
<i>Чисті прибутки від операцій з іноземними валютами</i>			
- торгові операції		286 448	391 190
- курсові різниці		17 045	72 267
<i>Чисті прибутки/(збитки) від цінних паперів, які оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток</i>			
- торгові операції		(5)	727
- зміна справедливої вартості		(5 180)	(2 251)
<i>Чисті прибутки від цінних паперів, наявних для продажу</i>			
- торгові операції		3 258	1 959
Чистий прибуток від переоцінки інвестиційної власності	11	3 582	3 422
Чистий прибуток/(збиток) від похідних фінансових інструментів		82 303	(34 190)
Збиток від реструктуризації іпотечних кредитів наданих фізичним особам в іноземній валюті	10	(5 524)	(28 508)
Сторно резерву під зобов'язання, гарантії та акредитиви	30	3 475	2 513
Інші доходи	25	353 455	109 636
Операційний дохід		3 859 356	2 287 448
Операційні витрати	26	(2 906 786)	(1 839 874)
Прибуток до оподаткування		952 570	447 574
Витрати з податку на прибуток	27	(166 743)	(80 563)
Чистий прибуток за звітний період		785 827	367 011
Прибуток на акцію (виражений в гривнях на акцію)	32	54,86	25,62

Підписано від імені Правління 29 березня 2018 року

 С.П. Черненко (Голова Правління)

 І.О. Кожевін (Фінансовий директор)

ДОДАТОК К

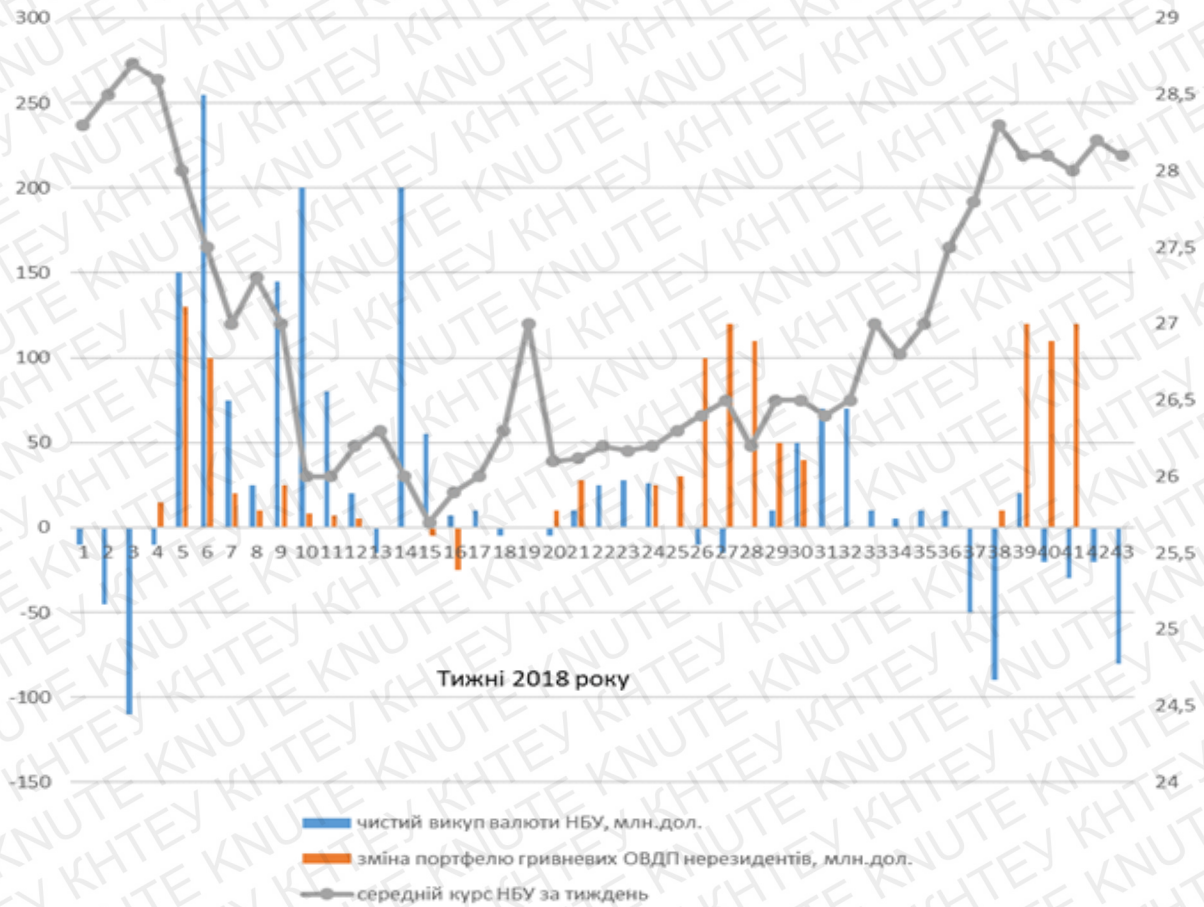
Обсяги залучених коштів банками на вітчизняному міжбанківському ринку в 2011–2017 рр. (станом на 31.12)

ДОДАТОК Л

Обсяги міжбанківського кредитування в національній та іноземній валюті
в Україні протягом 2011-2017 рр. (станом на 31.12)

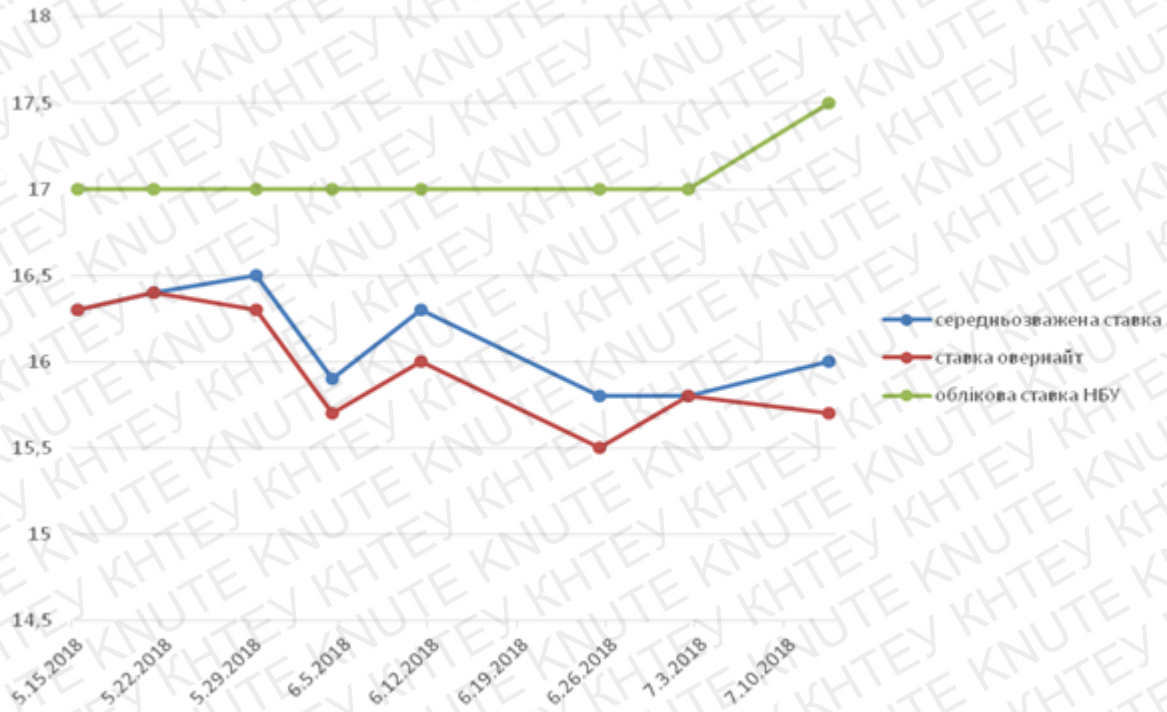
ДОДАТОК М

Динаміка портфелю нерезидентів, валютних інтервенцій НБУ та офіційного курсу гривні у січні-жовтні 2018 р.

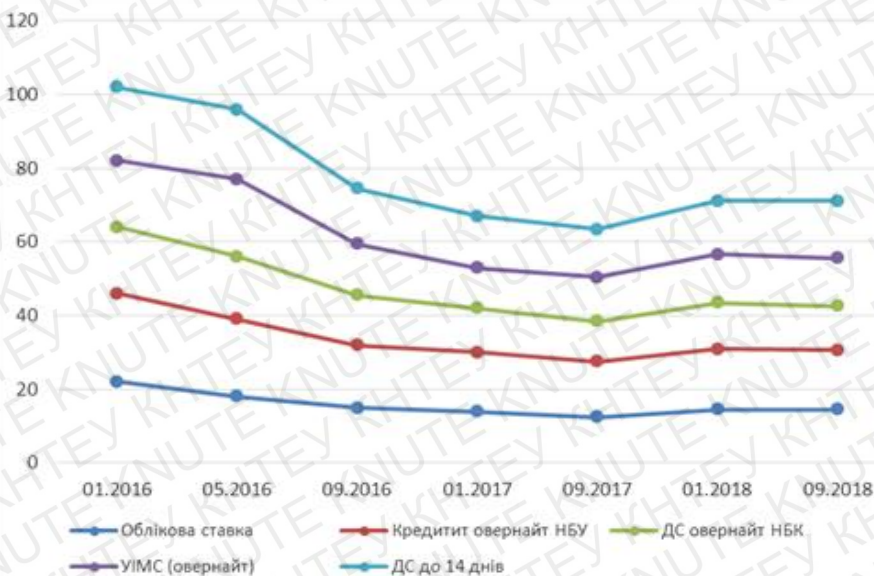
ДОДАТОК Н

Додаток Н-1

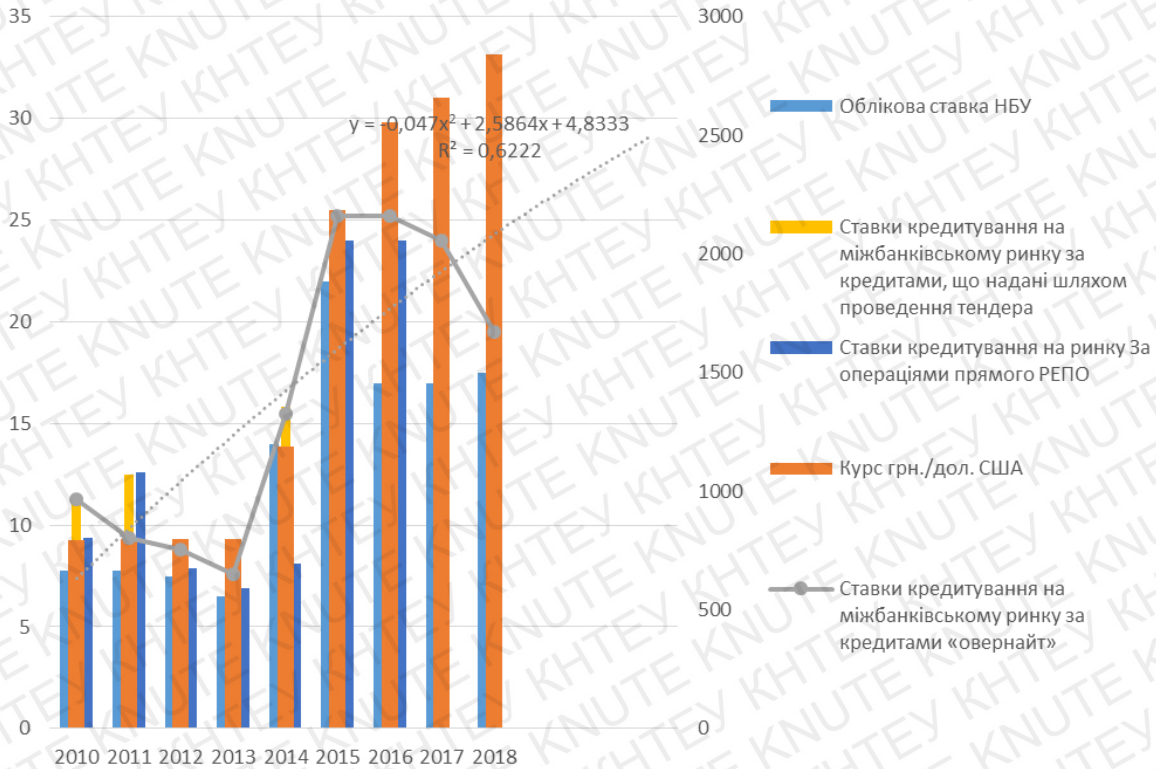
Динаміка середньозваженої відсоткової ставки за кредитами в Україні протягом 15.05.2018 – 13.07.2018 р.

Додаток Н-2

Динаміка процентних ставок НБУ та вітчизняного індексу міжбанківських ставок, протягом 01.01.2016-01.10.2018 р.,% річних

ДОДАТОК П

Вплив валютного курсу та облікової ставки НБУ на ставку міжбанківського кредитування протягом 2010-2018 (станом на 01.01)